

ERDÉLYI MÚZEUM

XVII. kötet.

1900.

X. füzet.

Vörösmarty Kolozsvárt.

Van nekem egy falusi tanítónő — rokonom. Kis házában az ódon ősi bútorok s megbarnult családi képek közt van egy kisedd könyvtára is. Benne Vörösmarty összes költeményeinek egy díszkötésű példánya. Nem azért, hogy mint holmi mutatós esesebeese csillogjon az asztalon, hanem mert szüksége van rá. Olvassa, lelkesedik, rajong érte. Nagy részét tudja könyv nélkül. Idéz belőle, magyarázza, bizonyít vele. Gyönyörködik szépségében, versei zenéjében, ragyogó gondolataiban. S szeretetét, rajongását mindenkibe át akarja ültetni.

Önkénytelenül eszembe jut mindez, a hogy Vörösmartyról kezdek beszélni. Hiszen, Vörösmarty Kolozsvárt: valóban talán azt jelentené, hogy mennyiben olvassák, ismerik, szeretik, sőt tán — uram bocsá! — veszik is műveit. De ezt nem bírom nyomozni. Úgy lehet, jobb is így. Talán rontaná az ünnepi hangulatot a való tudása.

Elégedjünk meg azzal, hogy néha-néha ünnepet ülünk. Ilyenkor szívünk felmelegszik. S talán addig-addig ünnepelünk, hogy utoljára hétköznapokon is rajta feledkezik lelkünk a költői művek szépségein.

Vörösmarty születésének századik évfordulóján országszerte fellángol a kegyelet. Bizonyos áhitattal keressük még a nyomát is, a hol jártában-keltében megfordult. S valami jóleső öröm reszket át szívünkön, hogy dicsőségének teljességében egyszer hozzánk is ellátogatott.

Vörösmarty nem volt nyugtalan, kóbor lélek. Meglakta kényszerűségből, okos meggondolásból a zsibongó fővárost. De szíve egyre kedves szülőföldre felé vonta. Pályája kezdetén Fehérvárt akart megtelepedni. S mindig, ha a kötelesség igáját lerázhatta, üdülni a gyermekkori édes emlékek helyére, Nyékre, Velenczére sietett.

A Dunántúl kies tájain rokonokat, barátokat látogatott. Ez volt az ő világa. A baráti szeretet ritkán vonta errébb is.

Erdély még távolabb esett édes szülőtteföldétől. De azért az ősi diésőség lángszavú énekeسه képzletben el-csárnyalt hegyeink közél. Cserhalom, a diadálnak büszke tetője s a hazaszeretet önfeláldozó hőse, Kemény Simon megihlették merengő lelkét.

De volt egy más hatalmas büvölet, a mely ide vonzotta: Wesselényi Miklós. Erős, hazaszeretete, elragadó ékesszólása s a hőskor regéibe illő dalia-erényei varázslatba ejtették a költő szívét. Bártfay estéin ismerkedett meg személyesen a későbbi „árvizi hajós“-sal.¹ S köztük meleg, benső barátság fejlődött. Vörösmarty 1845. ápril 23-án tudatja, hogy e hó 17-én született második fia, Mihály s Wesselényit kéri keresztapául. „Reménylem, nem tagadod meg a szegény költő fiúnak kérelmét.“ Deák Ferencz fogja helyette keresztvízre tartani. (K. Papp Miklós. Történeti Lapok. I. 16 l.) Leveleiben ezután is mindegyre tudósítja barátját a kis fiúról s egész családjáról. 1846. márczius 6-án pedig köszöni fia nevében a csikót.² Ehhez a csikóhoz, melyet Wesselényi kis keresztfiának ajándékozott, egy adoma fűződik. A költő nem vitethette mindjárt el s aztán feledésbe is ment a dolog. Wesselényi halála után (1850) a zsiói ménest elárverezték. A kis csikóból ekkor már vemhes kanca lett. Az öreg ménespásztor megmagyarázta, hogy az egy pesti úré, a kinek a báró még egy éves korában elajándékozta. Mindjárt rá emlékeztek mindenre. Irnak Vörösmartynak, hogy vitesse el. A költő visszairja, hogy a fiú elhalt, vége a komaságnak. Újra írnak, hogy vegye a másik fia számára. De így sem akarta elfogadni. Eladták hát a kanczát s a pénzt takarékpénztárba tették, honnan a fiú nagy korában felveheti.³

Majd Wesselényi hívja a költőt keresztapául második fia születésekor s Vörösmarty, a különben szűkszávú levélíró egész áradozással írja: „Ha néha gondolkodám magamban, mit kívánhatnék neked, vagyis mit adhatna a sors, mi neked anyyi esapás után némi

¹ Gyulai Pál: Vörösmarty életrajza. Budapest, 1870. Harmadik kiadás. 149. lap.

² Történeti Lapok. I. 267. lap.

³ Kővári László: Történelmi adomák. 189. l.

kárpótlásúl s enyhűl szolgálna, nem találtam semmit annyira kielégítőt, mint azt, hogy egy Wesselényi helyett legalább kettő maradjon a jövő ivadékra. Ez ohajtásomat tápláltam a nélkül, hogy kételkedtem volna benne. Nem hihettem, hogy a mit rád nézve oly üdvösnek tartok, akármi hatalom által tőled megtagadtathassék. Ez örömet, mint az első atyai örömnök biztosítását követelni merem volna bármi hatalomtól, mely az emberek fölött uralkodik. Most büszke vagyok e jóslatom teljesedésében s örömmel nyujtom a távolból kezemet felétek, hogy az új embert legjobb óhajtásaim áldásával üdvözöljem. Egyebet, mint egyik keresztapja, nem nyújthatok a kis escesemőnek, de ha felnő s e soraimat egykor látni fogja, talán ösztönt meritend azokból is arra törekedni, hogy a két magyar honban a magyar megközelíthetetlenül magasabban álljon minden egyéb fajnál.¹

Olykor apróbb megbizásokat teljesít barátja számára. Egy ízben egész esomó epigrammát írt, lóversenyen nyerendő tárgyakról.² Majd tanácsló szavát is hallatja, bár szerényen oda teszi: egyébiránt boesánat a hivatlan politizálásért! 1847. május 2-án kelt levelében írja ugyanis: „Egy pár leveledet közölte velem Kemény Zsiga, melyekből látom, hogy régi jó eszmédnél állhatatosan megmaradtál. Különösen jónak tartom azt, miszerint magán egyezkedés útján az úrbért a jobbágyra nézve enyhébbé tenni szövetséget ajánlasz a veled egy véleményűeknek E tervre csak két észrevételem van, mit, ha leveledben kitéve nincs is, bizonyosan bele gondoltál. Egyik az, hogy a különbség, vagyis a kedvezés érezhető legyen, különben a helyett, hogy hatása lenne, gúnynak lesz kitéve. Másik az, hogy mivel itt a dolog lényegében fekszik az erő, a szavak minél szenvedélytelenebbek legyenek, azaz: a nyilatkozvány, vagy egyezmény, mit alá írni fogtok, a legszigorúbb egyszerűséggel legyen szerkesztve, minden vonatkozás s ha lehet, hivatkozás nélkül a hiányos törvényre, vagy annak legfőlebb pusztá megemlítésével mintegy ilyképpen: *azok felett, mit a törvény határoz, jobbágyainkat a következő jókban kívánjuk részesíteni, u. m. stb.*“³

¹ Közöltem a Magyar Népzet f. é. folyamának 10). számában.

² U. o.

³ U. o.

Mikor Garay aggasztóan betegeskedik, s Vörösmarty tudatja barátjával (1846 márcz. 6. Tört. L. I. 267.), hogy mily szigorú körülmények közt van a szegény költő s Isten tudja, mi sorsra jut három gyermekével, Wesselényi jó szíve megdöbben, részvevőleg fordul Vörösmartyhoz, a ki (1846. máj. 26.) így felel: „Azt kérdezed, hogy lehetne Garayn segíteni? Oly szűk időben élünk, hogy erre alig lehet tervet is találni. Jobb időben Magyar- és Erdélyországban tán össze lehetett volna annyit gyűjteni, hogy egy akadémiai hely alapíttassék, vagy inkább annak tőkéje halálesetére családjára is átruháztassék. De az effélékben most már semmi kilátás.“¹

Mikor pedig Horváth István meghalt, ki az 1833²/₆-iki országgyűlés határozatából 2000 pfrt évdíjt huzott a nemzettől, Fáy András (1847. márcz. 14.) Vörösmarty érdekében fordul Wesselényihez: „Igyekezünk, édes barátom, ha lehet, ezen összeget a jövő dietán Vörösmarty Miska barátunk számára kieszközölni. Ha valaki, ő, a haza lelkes dalnoka, valóban megérdemli ezt a közhálát, figyelmet. Én némelyeknél megpendítém a dolgot s van okom hinni, hogy ha te is tekintélyvel elősegíted azt, menni fog. Elég erre néhány lelkes követet megnyerni.“²

Nagy levertséget, mélységes szomorúságot keltett az egész hazafias ellenzék körében Wesselényi szembajának híre. Aggodalommal kísérték mind rosszabra fejlődését. Pedig most lett volna rá legnagyobb szükség a küzdő téren. Fáy írja (1843. ápr. 16. Tört. L. I. 11. l.): „Bár teljesen kiépülten, folytonosan s egészen bírhatna már két hazád, mely mindkettő sajnosan érzi hiányozásodat. Valóban reád és hatályos dörgéseidre igen nagy szükségünk lenne.“

Bajza is (1845. ápr. 21. Tört. L. I. 16.) felsohajt: „Vajha közöttünk volnál, vagy legalább közelebb hozzánk, hogy gyakrabban láthatnánk és beszélhetnénk veled az ügyekről, melyek előmeneteleinket tárgyazzák s melyekért a te kebled mindig oly melegen dobogott és dobog szakadatlanul.“ Mindhiába! Mint Garay éneki:

A sas merész szemét,
Mely a napot kiállta,
Éj üli, mély setét.

¹ K. Papp Miklós. Történeti Lapok. II. 847. l.

² U. o. II. 848 l.

Egy új Prometheusként lelánczolva a hős a tétlenség sziklájához:

Igy Wesselényi Miklós,
Az éjnek ostora
E sanda istenségnek
Lőn üldött martyra.
S mert óriási lelkét,
Nem bírta törni szét,
Éjnek zárába verte
A hősnek két szemét.

Fel-felmerül a gyöngédség, a szeretet sugalta gondolat, hogy barátai látogassák meg a szenvedőt, szeretetök balzsamával enyhítsék fájdalmait. Bajza 1845. ápr. 24-én írja, hogy Deák Ferencz még két napig Pesten marad, aztán indul Zsibóra. Talán vele megy Vörösmarty is. Maga nem távozhatik. Lenyügözi a kötelesség. Pedig Bártfayval már egy párszor tervezték, hogy felkerekednek hárman, négyen s meglátogatják. De csak úgy nem bír mozdulni ő sem.¹

Várták is Zsibóra Deákot és Klauzált s a kedves vendégek pünkösöd előtt csakugyan megérkeztek, de Klauzál helyett Vörösmarty és Beöthy Ödön. Május 7-én délben érkeztek meg. Vörösmarty írja feleségének (1845. máj. 8-án) Zsibóról: „Nem írhatom le, mily fájdalmas öröm volt Wesselényivel találkozásunk. Midőn szavainkról megismert, sokáig némán állt és könyei hullottak. A könyű tovább él, mint a szem világa. Lassanként beszéd kerekedett s nemsokára igen derülten érezte magát közöttünk. Előttünk már megérkeztek Kovács (Lajos) Szatmárból és báró Kemény Zsigmond, a regényíró.“² A szabadelvű ellenzék kolozsvári hírlapja, az Erdélyi Hiradó, lelkesen írja: „Most tehát Zsibón négy férfi olvad össze, kiket méltán nevezhetni magyar hazánk büszkeségének. Ott van a nagy honpolgár, az alsó tábla esze, villáma; ott Magyarhon legnagyobb költője. Míg az elsők fejét a polgárerények tölgykoszorúja fonja körül, *Az árvizi hajós* költőjét a legszebb borostyán dicsőíti. Midőn e sorokat írjuk, lelkünkben egész erővel ébred föl azon édes

¹ Történeti Lapok. I. 16. lap.

² Riedl Frigyes: Vörösmarty Mihály levelezéséből. Uj Magyar Szemle, 1900. február.

vágy, hogy bár az említett férfiak Kolozsvárt is, Erdély szívét látogatná meg. De ezt nemesak mi óhajtjuk, hanem Kolozsvár, mely a lelkes testvérhonfiakat legmelegebb baráti karokkal ölelné.“ (38. szám, május 13-án.)

A vendégek kedves, feledhetetlen napokat töltöttek Zsibón, boldoggá tevén pillanatra a szenvedő hőst. Vörösmarty írja feleségének fentebb említett levelében: „Zsibó gyönyörű helyen fekszik; a kastély, hol szállva vagyunk, emeletes, jó magas dombon, a Szamos rétei felett, mely a kanyargó Szamossal s azon túl hegyekkel félkörűleg zárva van.“

A költő szenvedélyes vadász volt. Zsibón a vadászat gyönyörűségeit is élvezte. Gyulai, a jelen volt Kemény Zsigmond hiteles elbeszélése után írja, hogy a Wesselényi vadaskertjében Vörösmarty egy lövésre két vaddisznót ejtett el, a mi csaknem hallatlan a vadászati krónikákban.¹ A költő maga is említi Wesselényihez írott levelében (1845. aug. 13.). Közölvén, hogy az akadémia számára grammatikát szerkesztenek, így folytatja: „Fejem annyira tele van betűkkel és szabályokkal, hogy néha álmomból is felijedek. Ez ám még a fárasztó vadászat! Én, a ki két vaddisznót lőtt egy golyóval (ha igaz!), sokszor egy betűn nem tudok eligazodni.“²

Eszendő múlva is (1846 máj. 26.) kedvesen emlékezik e szép napokra: „Gyakran visszagondolok rátok és Zsibó gyönyörű tájára. Most lehetnek még szépek fáczányos ligeteid s az erdők! s én szegény városlakó még mindig a falak közt tespedek“.³

Beöthy Ödönnek sietve kellett Nagy-Váradra, megyegyűlésre mennie. De Deák és Vörösmarty csakugyan eljött Kolozsvárra. Már május 15-én, esőtörtökön éjjel, várták. De csak 16-án, pénteken délelőtt, érkezhettek meg. Az Erdélyi Híradó (40. sz. máj. 20.) azt írja e látogatásról: „Innepe volt ez Kolozsvárnak, melyet minden jókeblű polgára szent kegyelettel ült meg. Mert lehet-e igaz magyar, kinek keble e két férfi csak nevének is hallatára, mennyivel inkább körében, szemléltére magaszios érzettel föl ne dobogna?!“ A vezető férfiak igyekeztek mentül kedvesebbé tenni itt tartozkodásuk idejét.

¹ Vörösmarty életrajza. 146. l.

² Történeti Lapok. I. 46. l.

³ Tört. Lapok, II. 846. lap.

Nem birtam megállapítani, hol voltak szállva. Azt hiszem, hogy Mikes János grófnál. (Unió-u. 20. sz.) Akkor ezt tartották legszebb háznak Kolozsvárt. A míg épült is, bámúlatára jártak s az a tréfa járt szájról szájra, hogy a gróf a szép házat szalmával fedeti. Ebben az a rászedés, hogy Szalma nevű volt a eserepező-mester. Az bizonyos, hogy ebéden Teleky József gróf kormányzónál voltak, a ki a Bánffy-palotában (Mátyás királytér 29.) lakott. Este a nemzeti színházban Becker és Hahnel drezdai hegedű virtuózok hangversenyét hallgatták meg a Mikes János gróf páholyából,¹ mely baloldalon a 26. számú középpáholy.

Hangverseny után a vendégek Kemény Sámuel grófhhoz mentek vacsorára, a Mátyás-királytér 26. sz. házba. Tíz órakor, a kasszinó helyiségétől kiindulva, ide jött az ifjúság nagy fáklyásmenete (102 fáklya), óriási tömeg kíséretében. A ház előtt nagy félkört képezve, háromszoros lelkes éljenzés után a Hymnus hangzott fel s azután az ifjúság szónoka, Urházy György üdvözölte a nagyhírű vendégeket. Deákhoz fordúlva, apostrofálja Wesselényit: „Egy világtalan honpolgártól jössz, kinek szív-egéről a borít elosztatád. Tán még most is melegek kezeid azon kezek szorításától, melyek soha sem szüntek meg a haza üdvére munkálni. Gyógyítani mentél volt egy szenvedő orvost, kinek szemeit gyászos éj fátyola fedezi, melyen keresztül nem láthatá magasztosult arezodon baráti szent érzelmed sugarát felragyogni s csak kebled sebes dobbanását hallhatta. Nem látja ő a mosolygó tavaszt, a mezőt ezer virágával, csak szívében él egy nemzettavaszi lángoló reménye“. Urházy szép beszéde egész terjedelmében megjelent az Erdélyi Híradó későbbi, máj. 27-iki (42.) számában, de hadd szóljak a tudósítóval: „Üdvözlé a nagy Deákot, kivel az ég jó kedvében áldott meg egy nemzetet, kinek honáért lángoló keble tisztaságát soha önzés, pártérdek nem homályosítja s jellemzilárdsága s szellemi felsőségének tisztelve hódol minden vélemény-felekezet. Örömet, mindnyájunk osztatlan örömet fejezi ki a szónok, hogy Kolozsvár történet-szentesítette falai között üdvözölhetjük a nagyobb testvérhonnak e két derék fiát; a testvérhonnak, melynek testéből átkos pártviszály által kiszakasztatva e kis honrészt, önerején nem bírja az izmosabb iker haladó lépteit követni.

¹ Mult és Jelen. 40. sz. máj. 20.

Betegnek mondá a nemzetet s Deákot „orvosának“, ki a gondviselés-től küldve van, hogy gyógyítson. Áldást erre a nagy honfiészre, sikert nemzeti átalakulásunk körüli fáradozására, hogy egykor, kiket most tisztelet s barátság láncza fűz hozzá, mint ugyanazon egygyé forrt közanya gyermekeit láthassuk egymást“. Aztán szó szerint így folytatja: „De midőn a nagy Deákot üdvözljük, oldala mellett látunk egy férfút, kit Magyarhon épen úgy nevezhet drága kincsének. Ő dalolá meg az árvízi hajóst, a kebelbarátot, a világtalant; ott vala vigasztalásán. O énekelt szíveket hatva László,- Hunyadi és Kemény Simonról. Körünkbe hozta most magával a tavaszt, mert keblében örök tavasz él; szíve legmosolygóbb május: ott virúl az érzelmek legzöldebb viránya. Őt megköszönti az anda hold, mosolygó csillag, a szűz ibolya, a játszi csermely, az esti szél, a berek csalóánya, mert őket mind dalába szötte. E férfiu Vörösmarty Mihály, Cserhalom, Szentimre, Vaskapu hőseinek dicsőítője, ő maga a dicső. Ki nem ismeri e férfú munkásságát az irodalom mezején, midőn halántékára Múza a legzöldebb babért tűzi föl!? Igen! köztünk vagy te is, lángkeblű költő, kinek ha „szíved húrja zeng“, gyönyörben ringatsz el; s ha szavad megdörgeted, mint villám, velőkre hatsz. Ki nem ismerne téged, midőn az Istenek érzelmeinken úrrá teremtének? midőn dalodtól visszazeng Erdély béreze, völgye? Ki nem érezte volna a lángot, melylyel megrázó Szózatodban szívünkre hatottál, midőn a „Hazádnak rendületlenül“ hatalmasan dörög? Üdvözlünk téged is, szentelt dalnoka testvérhazánknak. Zengjen lantod sokáig; hangjaidra „lelkesülve dobbanjon föl a „föld“; érd meg azon időt, melyet a nagyapák nem láthatának, midőn a két hon egybe forr s egy nagy nemzetünnepet ülendünk. Légy te ez ünnep első dalnoka! Éljetek sokáig, Magyarhon tündöklő napjai, annak üdvére és dicsőségére“.

Az ifjú szónok a költők és államférfiak hő óhaját, az uniót hangsúlyozván, Deák is erre vet ügyet. Mint a tudósító írja: „Köszönetét nyilvánítá az iránta tanúsított részvételért. Beszéde alapjául az eldalolt Hymnus azon szavait: „megbűnhődte már e nép a multat s jövődőt“ s érzelmeink tolmácsának ama kifejezését, miként a testvérhon egy elsőrendű bajnoka példájára őt beteg nemzetünk orvosának mondá — tevén, érzékenyül rajzoló a nem két testvér, hanem egyazon anyahon két részének pártviszály-okozta elválását,

mely a magyar nemzetre nézve annyival súlyosabb csapás, mert elszigetelve áll. Bármerre tekintsünk Európaszerte, nincs nemzet, melyhez közös eredet, nyelv- vagy jellemrokonság esatolná. Kórjelek mutatkoznak a nemzet életén, az igaz. De meggyógyulását nem egy vagy más orvos, hanem maga a nemzet eszközölheti. Eszközölheti pedig az által, ha a veszélyes kóroanyagot, mely minden bajának főoka, a pártviszályt kiirtja kebléből. Egy elhunyt barátja szavait hallá itt eldaloltatni, hogy megbünhődte legyen a nép a multat s jövőndőt. Szükség, hogy polgárai számüzve körükből minden visszavonást, egyenetlenkedési szellemet s egy közös szent érdekekben összpontosítva erőt és akaratot, egyetértve munkáljanak a czél felé, mely a hon felvirágzása. Erő, kitartó munkásság és egyetértés legyen tehát jelszavunk, úgy a törvényhozási, mint a sociális téren s ebben valósulandnak a halhatlan Kölcsey szavai — ekkor nem leend szükségre orvosra e nemzetnek. Ismétli köszönetét azon óhajlás kíséretében, vajha akkor, — s adná Isten, minél előbb! — midőn ismét körünkbe jövend, mint egy összeforrt haza polgárai, úgy találkozassunk!“ Oda teszi végül a tudósító: „Ne vélje t. olvasónk, mint-ha e néhány gyöngé vonásban megkísérlett vázlat kimerítő ismeretése volna a lelkes beszédnek. Hallani kellett azt a nagy Deák ajkairól, hogy veséinkig hassanak szavai; látni a közáhitatot, melyekkel a körülállók csüngöttek az ihletett szónokon. Gyöngé tollunk azt le nem írhatja“.

Vörösmarty röviden megköszönte a figyelmet s a lelkesült tömeg a Szózatot elénekelve, oszlott szét. A tudósító még azt írja: „Csendes eső permetezett e közben, mintha a természet maga könynezne, miért kell egy nyelvű, egy nemzet szülte honfiaknak két ország polgáraiként szólni egymáshoz, miért nem lehet annyi hő kebelből fakadó óhajtnak valósulni! Vagy tán áldását hintette reánk, hogy mint termékeny földbe vetett jó mag, gyököt verjenek kebleinkben a hallott ígék, majdan szép s üdvhozó tettekké válандók! Vajha!“

Most újra felelevenítnek egy adomát, melyet *hiteles* forrásból Berecz Károly bocsátott világgá. T. i. hogy Vörösmarty ez alkalommal az üdvözlő szónok szavaira csak annyit mondott volna Deák után: Mindenben esatlakozom az előttem szóló szavaihoz. Erre visszavonúlt. De az ifjúság egyre zajosabban kiabálja: Halljuk Vö-

rösmartyt. Deák kituszkolja a húzódozó költőt, hogy csak beszéljen valamit, mert különben nem lesz vége a lárának. Kilép az erkélyre s elkezdi: Mikor én ide érkeztem... mikor én ide... igen, a mikor én... Mire valaki megsajnálta a kinlódó költőt s rákezdte: Hazádnak rendületlenül... Az egész tömeg vele énekelt. Ez nem igaz. E komoly, ünnepies hangulatban, e lelkesedés közepe nem volt helye a tréfának. Vörösmarty jelleméhez nem illik ez az izléstelenség, sőt cynismus. Aztán Vörösmarty nem volt szónok, de mindig el tudta mondani, a mit mondani akart. Egyszerűen, röviden, de világosan, határozottan. Különben is mindezek nem ősrégi hagyományok. Élnek még közöttünk olyanok, a kik jelen voltak azon az ünnepen, pl. Gámán Zsigmond. Bizonyosságot tehetnek szavaim igazságáról. Gyulai is csak annyit mond: „Nagyobb és szokatlan gyülekezetekben irtózott szólni. Losoncban és Kolozsvárott, midőn fáklászenével tisztelték meg, csak egy pár szóval fejezte ki köszönetét“.¹

A fényes estebéden felhangzott sok lelkes áldomás a kormányzóért, Wesselényiért, Széchenyiért, Kossuthért, az unióért s természetesen: a vendégekért. A kormányzó pedig a házi gazdát köszöntötte fel, ki „már kétszer nyujta alkalmat asztalánál, jeles magyar honbéli férfiakkal együtt lehetni“. (Mult és Jelen. 40. sz.)

Az Erdélyi Híradó szerint a vendégek éjfél után eltávoztak városunkból, mert Deák Biharmegye nagy várákozású közgyűlésére sietett. Ezzel nem ellenkezik a Mult és Jelen tudósítása, hogy 17-én mentek el.

A Kemény Sámuel-féle ház tehát az, mely előtt üdvözölte a város híres vendégeit. Itt hallotta szavaikat a lelkes közönség. Ehhez tapad a látogatók emléke. Irodalmi társaságunk ezt óhajtja emléktáblával megjelölni, hogy az is hirdesse kegyeletünket s fakasszon újabb kegyeletes érzéseket.

A fővárosban várva-várták az államférfit és költőt, hogy hirt vegyenek a zsidói nagy szenvedőről. Garay dallal fogadja:

Isten hozott Zsidóról,
Mégfáradt. vándorok!
Sarútok füzőjét
Megoldni lángek.

Szent, melyről eljövétök
S megáldandó a hely.
Mondjátok el: Zsidónak
Martyrja mit mivel?

¹ V. élete 288. l.

Ki tőle jó, végtére
Tán mégis hoz vigaszt;
Ki róla mond örömhirt,
Nemzetnek mondja azt.

S a szomorú hírek hallatára felkiált:

Oh, menjetek tovább is,
S meg se pihenjete! Kárpáttól Adriáig
Zengjen beszédetek.

S a merre négy folyónk zúg,
Hogy-völgyön hasson át,
Zsibón miként lelétek
A nemzet nagy fiát.

Te, szónok! a beszédnek
Dörgő villámival;
Költő, zengő dalodnak
Bűbájos hangival.

Az éjsten fejére
Felhíván a boszút,
Folytassátok merészen
A kezdett háborút,

Hol Wesselényi mellett
Deák szól és a dal,
Mit Vörösmarty zengend,
Ott kész a diadal.

S ha van szív a magyarban,
Az égben irgalom:
A zsarnok requiemjét
Elzengi még dalom!

VERSÉNYI GYÖRGY.

A Rákóczi-forradalom Erdélyben.*)

A Rákóczi-forradalom miután a Felső-Tisza vidékén megkezdődött, csakhamar átesapott Erdélybe is s itt a kuruczok hadi szerencséjének forgandósága és változásai szerint hullámzott fel és alá éveken keresztül, főkép 1703 és 1708 között.

A hivatalos kormány (a gubernium) mindvégig megmaradt az uralkodó ház mellett a hűségben, de csakhamar az erődített Szebenbe szorult s elvesztette a tényleges hatalmat, melyet időközönként a császári seregek hadiszerencséje idején vissza-visszaszerzett.

Az erdélyi magyarság és székelység rokonszenve természetesen a szabadságharcosok mellett nyilvánult s magok is fegyvert fogtak és csatlakoztak, a mikor csak lehetett. Nem volt ez könnyű Erdélyben, mert gr. Rabutin-Bussy Lajos cs. tábornagy, katonai főparancsnok, a legjobb karban levő 8000 főnyi német katonasággal rendelkezett, azonkívül még m. e. 2000 főnyi rácz könnyű lovassal s a forradalom kezdetén a szász-székek, a magyar vármegyék és a székelyek banderiumaival is.

Rabutin arra törekedett, hogy Erdélybe a kuruczokat be ne bocsássa s e végből 1703 nyarán gr. Bethlen Sámuel és Thoroczky István aranyosszéki főkapitányt egy pár székely dandárral s br. Glöckelsberg tábornokot 700 vasas némettel a határszélre, Szilágy-Somlyó felé küldötte örökösre. Ő maga Szebenben maradt s az ország csendben tartására fordította legfőbb gondját.

A főkormányzó 1703 aug. 25-én nyílt rendeletet bocsátott ki a vármegyék- és székekhez, a Rákóczi Ferencz és Beresényi

*) Udvarhely vármegye sajtó alatt lévő monographiájából egy fejezet. A jegyzeteket és a specialisan csak Udvarhelyszékre vonatkozó részleteket itt térszűke miatt elhagytam; az ezek iránt is érdeklődők a nem sokára megjelenő Monographiában megtalálhatják.

Miklós Felső-Magyarországban indított „pártütése“ ellen, a „győzedelmes császár és felséges koronás király“ iránt hűségben való állhatatosságra intvén a népet, hogy — úgy mond — „az ő felségéhez való hűségben állhatatosan maradjon meg és abba semmi hitegetésekre, haszontalan hazug reménségekre nézve meg ne tántorodgyék, hamis híreket, lármákat, futást ne csináljon, ha valamit ért, az tisztnek jelentse meg, senki el ne fusson, az kik elfutottak is, mingyárt haza viasszaszálljanak, mert tudtára legyen mindennek, hogy valaki Isten és maga lelkiismereti ellen az ő felségéhez való hűséget és hűtit megszegi, az olyan az méltóságos generalis commendanstól, úgy mint császár kegyelmes urunk és az haza ellensége tűzzel fegyverrel elpusztítatik; mint ki is Isten kegyelméből elégséges ennek az hazának oltalmazására és ha (kit nem reméllünk) gonoszak találtnak, azoknak is megbüntetésére“.

Rákóczi 1703 aug. elején Erdély határánál Székelyhídon és még beljebb Somlyó felé Margitánál állott táborban. Somlyót Glöckelsberg 700 németje és „sok százból álló“ erdélyi had védelmezte, de a kuruczok elfoglalták s vele a Szilágyság meghódolt s a kurucz hadak Deés, Szamos-Ujvár és Kolozsvár tájáig esapkodtak be s a forradalom lángja Erdélyt is elborítja.

Rabutin kijött Szebenből, Kővárt, Sebesvárt, Kolozsvárt, Szamos-Ujvárt, Beszterezét, Görgényt szept. közepén őrséggel megerősíté s gr. Bethlen Sámuelt néhány ezer vármegyei és székely haddal Szamos-Ujvár mellett hagyta. A kuruczok azonban gr. Bethlen hadait a szolnok-dobokai *Szent-Benedek* mellett meglepték, Ilosvai Imre ezeres kapitány vezetése alatt (m. e. 2000 huszár) egy kora reggel. A kuruczok győztek, az erdélyi esekély had egy részét levágták, elfogták, más része a Szamosba ugratott s elmenekült Bethlennel együtt. „Sokan is odaveszének a székelyek közül, sokan rabbá is esének“.

A kuruczság ez első nyílt győzedelme Erdély belsejében nagy lendületet adott a Rákóczi-forradalomnak. Annyival inkább, mert ezzel egyidejűleg a délnyugati határszélen is győzelmesen nyomultak elő a kurucz vitézek. A Thököly bujdosó társai közül *Gúthy* István és mások már a forradalom első hírére visszajöttek a hazába, most pedig b. Orlay Miklós ezeres kapitány alatt m. e. 500-an jöttek át Orsovára s onnan feljebb Erdély felé a Maros mentén. Zaránd

vármegyében meglepték a vigyázatlan gr. *Kosztá* alezredest rácz hadaival, a ki „maga nagy vitézi bátorsága miatt“ a harez kezdetin elesvén gr. *Kusztinnal* együtt, a többiek megzavarodván, szétverettek s az alsó Maros-mente kurucz kézbe került.

Hiába próbálta a gubernium e két „nagy lármát esinált“ kurucz győzelem jelentőségét kisebbíteni s hatását ellensúlyozni 1703 szept. 23 án még Gyulafejérvárt kiadott patensével, esillapítván a népet, hogy „nem szükség s nem is illik, hogy senki is kétségbe essék, fusson, dolgát mulasztza, annál inkább, hogy hűségtelenségre, kuruczszágra fakadjon“.

Rabutin magyar főurakból kapitányokat rendelt az egyes vidékek oltalmára. *Thoroczka* Istvánt a Szamos mellé, gr. *Pekry* Lőrincz fehérmegyei főispánt és udvarhelyszéki főkapitányt Balázsfalva mellé, gr. *Mikes* Mihályt Háromszékre, *Sándor* Jánost Csíkba stb. (Ezek lettek nem sokára az erdélyi kuruczszágnak vezérei, a kik most még kénytelenésből ellene harezoltak.)

Az udvarhelyi hadak a Szamos mellett őrködő *Thoroczka* István seregébe rendeltettek. A gubernium 1703 szept. 25-én rendeli *Pekry* Lőrincznek, a szék főkirálybírójának, hogy „*Udvarhelyszékből* jó fegyveres, paripás, az egész vitézlő rendből válogatott 330 lovas minél hamarább felüljön s kiki jőjön Marosvásárhelyhez. Titokban kellett a legjavát kiválogatni, úgy, hogy a főkapitány zárt levélben hívja magához a század hadnagyait harmad-magokkal s ezek a lajstrom és személyes ismeretük alapján írják össze a legalkalmatossabbakat, tekintet nélkül az arányra a századok között. Az összeírásig titokban tartsák a dolgot, s azután nem szabad nagy ok nélkül változtatni rajta, nehogy „valami kereskedés“ legyen belőle. Hadnagyk legyen *Ugron* Tamás, *Pálfi* Zsigmond és *Kádár* Mihály. *Ugron* Tamás vezesse ki őket okt. 10-ére Marosvásárhelyre „és ott regestrum szerint *Thoroczka* Istvánnak mint colonellusnak (ezredesnek) adja számban“.

Az udvarhelyi székelyeknek nem volt kedvökre ez a kuruczellenes katonáskodás s a ki csak tehette, kihuzta magát a táborbaszállítás alól. A tehetősebbek vagy megváltották magokat, vagy magok helyett „hópénzért“ másokat állítottak, vagy némelyek lovukat is eladták, „hogy azzal a szolgálattúl magokat liberálhassák“. Így a selejteesebbekből kiállított lovasság indult Udvarhelyről Szentrontás és Mező-Bánd kijelölt állomásokon át a Szamos vidékére.

Midőn ezek szept. közepétől egy hónapig szolgálak, ujjakkal váltatja fel a gubernium, meghagyván Pekry Lőrincz főkapitánynak, hogy ezek „jobb készülettél és fegyveresebben“ állíttassanak ki, „mintsem az, kik most oda vannak“; „a tehetősbűl és fegyvereseibűl rendeltesse, ne úgy mint azelőtt, hogy az tehetősek vagy fizetésért, vagy hópénzért, vagy másképen otthon maradjanak“; ne is erőtlén gyenge gyermekeket, vagy elesett öreg embereket, hanem erős és egészséges, az csatázásra és haza oltalmára alkalmas embereket“ küldjön a táborba.

A második 330 lovas bizonyára válogatottabb, de egyszersmind önrzetesebb lehetett, a mely nem esinált titkot abból, hogy ők inkább szeretnének a Rákóczi zászlai alatt szolgálak, mint a császári seregben. „Nyughatatlankodtak, zsibongtak“, az előljáróknak engedelmeskedni nem akartak. Thoroetzky bepanaszolta őket a guberniumnál, ez ráírt a székre, hogy az Istenért, esillapítsa le és intse meg őket oda küldött levele és embere által, mert az egész székelj nemzetet hűtlenségbe keverik. „Ne szenvedjen egynehány éretlen elméjű, zabolátlan szájú emberek miá az ő felsége szolgálattja, mind pedig a nemes natio eddig való szép credituma.“ A gubernium ráír a nyugtalan udvarhelyiekre a táborba is, de szükségesnek látta megírni a székeknek is, hogy gondolja meg:

„1-mo, hogy ő felsége micsoda szép szabadsággal ajándékozta meg az nemes *székely natiót* a diplomában, melynek egész gyümölcsét ő kegyelmek noha eddig el nem érheték, de azt nem annak kell tulajdonítani, mintha az a dicsőséges monarcha ígért kegyelmességét megváltoztatta volna, vagy változtatni akarná, mert azt csak gondolni is bűn, hanem csak az nagy hadakozásnak, melyet az ő felsége ellenségi szereznek, kell tulajdonítani.

2-do. Most vagyon annak ideje, hogy az székelj natio maga ő felségéhez való hűségével és ő felségének édes s hazájoknak igaz szolgálattjokkal érdemessé tégye magát annak a szép szabadságnak valóságos és teljes elérésére és hogy ezt ad seram posteritatem is általbocsáthassa. Ellenben

3-tio hűségtelenségével, a szolgálattól való maga elvonásával, az olyan zűgölődásokkal, pártalkodásokkal elvesztheti mind maga, mind maradéki szabadságát. Vessék egyben ő kegyelmek a szabadságot az jobbágysággal. Az szabadságot pedig édes hazájáért, uráért kiontott vérrel szokták volt mind az ő kegyelmek atyái, mind az

mieink keresni. A jobbagyságot és a szabadságtalanságot pedig az hitelenséggel és az otthon való üléssel, mint hogy az név is azt mutatja, hogy az *jobbágy* mindenkor otthon kívánta addig a *jobbágyat* (!?) magának, hogy nyerte véle az rabságot.

4-to. Ő kegyelmek egynehányon lévén csak az oda haza lévő egész nemes natióhoz képest, hogy moeskolják mindnyájoknak böcsületit, hogy kockáztatják magok egyetlen viselésével az egész natio szabadságát. Hiszik-e, hogy azt a egész rossz dolgot az egész natio jóvalja? Hiszik-e, hogy büntetlen maradnak? Isten, az császár és legközelebb méltóságos generalis uram és a gubernium, sőt a magok odahaza való felekezeti is soha bizony büntetlen nem hagyják, hanem magokon, házakon, feleségeken, gyermekeken és maradékokon is eltörölhetetlen moesok és elfelejthetetlen romlás lészen.

Ezekből kegyelmeteknek mi légyen tiszti, urához, hazájához és maga szabadságához való kötelessége, megláthatja és maga atyafiainak e szerént alkalmaztathatja.

Ezekből a komoly intelmekből látszik, hogy a kuruczok ellen a Szamos mellett örökdő tábor udvarhelyi székelyei inkább óhajtvá várták, mint rettegték a kuruczok támadását, a mely nem sokára 1703 nov. 10-én *Bonczidánál* bekövetkezett. Ilyen viszonyok között nem lehetett oly nehéz dolog a bonczidai kettős és véres ütközetben győzni a kuruczoknak, a kik leverték Thoroczky székely hadát s a kolozsvári német őrséget s magát Thoroczkyt is elfogták 283-ad magával, a ki a tokaji táborba Rákóczihoz küldetvén hűséget esküdött s tábornokká s az erdélyi hadak vezérévé neveztetett ki már 1704 elején.

Hasonló tünetek közt foglalják el a Thökölytől bejött „törökországi hadak“ (a bujdosók) *Balázsfalvát* decz. 21-én, a hol meg gr. *Pekry Lőrincz* udvarhelyszéki főkapitány, a Beresényi rokona, jutott hadi fogságra, Gábor nevű fiával. Ő is Rákóczihoz küldetett s tábornoki rangjával a kuruczok közé felesküdt. Gyulafehérvárt ostrommal vívták meg a kuruczok, a hol br. Száva Mihály főispán jutott fogságba, a ki szintén kuruczozá lón.

Nem akarom ezeket a vezér embereket azzal épen gyanúsítani, hogy szántsándékkal fogatták el magokat (a mi gyakori ebben az időben), hogy így könnyebben csatlakozhassanak Rákóczihoz; de mégis feltűnő jelenség, hogy a háromszéki székelyek főkapitányával,

Mikes Mihálylyal is ugyanaz történik Hermányban, Brassó mellett, midőn Rabutin a háromszéki székelyek lecsendesítésére Szebenből haza felé küldi (1703 decz. elején) német kísérettel. Őt is Rákóczihoz viszik, kurucezzá lesz, a székelyek generálisává tétetik s így jó vissza s híven kitart mindvégig Rákóczi mellett.

Csikszéket is a Rabutintól annak védelmével megbízott *Sándor János* alkapitány és Tamás deák keltették fel. Gyergyót Apor István gróf igyekszik Szebenből kelt intelmei által hűségben tartani, a lázítókat elfogatni s gubernium elibe küldetni. De édeskevés haszna lett a mindvégig hű esászárpárti Apor intelmeinek.

Háromszéket a Thököly bujdosó társa Székely Zsigmond, Nemes Tamás és Henter Mihály hajlították Rákóczi mellé.

Míg ezek a belső Székelyföldön történtek, addig Gúti István kurucz kapitány a meghódított Fejérvárról Marásvásárhelyre ment s azt a váron kívül elfoglalta s Marosszéket fölkelte. Innen *Udvarhely* felé indult, melynek a kuruczokkal már a bonezidai ütközet előtt is rokonszenvező székelysége szívesen fogadta. A hangulat és a kedélyek már elő voltak készítve.

Gúti itt nem elégedett meg (mint Vásárhelyt) a város bírásával s a várat is elfoglalni készült, mindenféle ostromszereket készíttetvén elő. A vár parancsnoka Ruyter (a székelyek szerint: Ritter) német „lejtinán“ azonban nem várta be az ostromot, hanem feladta a várat s maga is a német őrséggel együtt kurucezzá lett. Nem félelemből, de a város iránt való kiméletből tette, a mint később maga mondá: „hogy ha a várost nem sajnálotta volna, a várat fel nem adta volna, mivel tudta, hogy a kuruczoknak annyi erejek nem volt, hogy azt azon túl megvehették volna, de általlátván, hogy ha az ostromot megállja s több kurucezság jó a városra, végső romlása következik a városnak miánna“.

Így lett Udvarhelyen még a németből is kurucz s ezek hívek maradtak még a holdvilági szerencsétlen ütközet után is. Kocsárdnál is vitézkednek később Thoroczky István vezetése alatt Rabutinnal szemben. Ruyter itt már kurucz kapitány volt, később ezredessé lett.

A Székelyföld 1703-ik év végén, sőt néhány vár-erősség kivételével az egész Erdély, Rákóczi pártján volt. Kurucz lett az egész Udvarhelyszék is, a városi polgárságot sem véve ki. A

kik nem akartak esatlakozni a városi rend közül, azokat a keresztül-kasúl járó kuruczság húzni-vonni kezdette, lakanczoknak káromolta, a miért a haza szabadságáért fegyvert nem kötnének; még a városból kikerült kuruczok is üldözőbe vették.

Gúti, miután Sz.-Udvarhely várát megszállotta, az összes udvarhelyszéki hadakat felültette s Csíkba is megizente, hogy a hadak melléje jöjenek. Ki is jöttek a csíki hadak s néhány ezerre szaporodott a kuruczok hada. Valószínűleg ekkor történtek azok a prédálások, melyekről az egykorú Cserei így emlékeznek: a kuruczok, élükön Sándor Jánossal, „Apor Istvánnak Csíkban minden jószágát, javait elprédálták. Csíkból kijövén *Udvarhelyszékre*, ott is valahol várakban szorult nemességnek javait találták, mind elprédálták, a dersi, musnai, kaczai, szászkezdí és más helyeken való kastélyokban berakott urak, főnemes emberek ládáit felhasználták, számtalan gyöngyöt, követ, ezüst, arany marhát, köntösöket, házi eszközöket találának, mind elvivék, ménest, ökröt, bialt, juhot egynehány százat elhajtának, a falukot is kit száz, kit két három száz forintokig megsaroztatván, rettenetes ragadományyal együtt Csíkban visszamenének.“

A visszamenetel azonban nem volt oly vidám, mint a kijövetel, mert ekkor (1704 elején) érte a székely hadakat a második nagyobb veszteség az Erzsébetváros melletti *Holdvilág* mellett. Idájig jöttek alá a Nagykükküllő völgyében Gúti vezérlete alatt a kuruczokkal egyesült csíki és udvarhelyi székely hadak néhány ezeren.

Rabutin ugyanis a székelyek megfékezésére Háromszékre küldötte Graven alezredest néhány száz lovassal, a ki *Feketehalomnál* vívott szerencsés ütközete után Háromszéket felégette s prédálta. Udvarhelyszék felé pedig báró De Tiget indította a csász. főparancsnok Szebentől ötszáz lovassal s néhány ágyúval. Holdvilágnál találkoztak és ütköztek meg 1704 jan. 28-án. A székelyek sokkal többen voltak, mint a németek, de rossz volt a vezérlet s nem volt ágyújuk. Gútit Cserey „isten nélkül való, átkozott, gonosz, káromkodó, parázna, gyilkos, részeges“ embernek írja; Udvarhely mult századi történetírója is „fertelmes életű“-nek mondja. Mind e mellett — úgy látszik — jó tanácsra nem hallgató, ügyetlen hadvezér is volt, a kinek hiába javasolta az udvarhelyi várparancsnokból

kurucezé lett Ruyter, hogy „nè várják a németet rendbe állítani, hanem a meddig megtelepedik, menjenek ellene“ ; de Gúti „jó tanácsát Ritternak megvetette s lezáfolta s úgy is lett kimenetele, hogy a székelységnek színe ottan veszett.“

A holdvilági veszedelemnek főoka minden esetre az volt, hogy a németek ágyúval rendelkeztek s ezzel könnyű volt szétugrasztani a gyakorlatlan, fegyelmetlen s hiányos fegyverzetű kuruczokat. Cserey így beszéli el röviden a Holdvilágnál történt esatavesztést : „Ott is a nagy barom sokaságot a kevés német had megveré, mert mihelt a német táborról táraczkkal kezdének lőni, a székelység mindjárt megszalada ; Gúti pedig, akkor is részeg lévén, maga is futni kezdte, a német és rácz sokat elveszte, kivált a székely gyalogokban többen ezer háromszáznál ott maradának. Gúti Tordára kiszalada, ott Kaszás Pál Rákóczy Ferencz parancsolatából megöleté ; így veszté el Isten a sok istentelen gonoszságáért. Baron Tis (Tige) pedig a harez után Udvarhelyszéket felégetteté.“

A holdvilági esata után báró Tige, hogy győzelmét kiaknázza, *Udvarhelyszékre* sietett hadával. Rém hír járt előtte, hogy *Székely-Udvarhelyt* az egész város népét levágatja. A kishitűség annyira erőt vett a holdvilági veszedelem után „igen meglankadt“ kuruczokon, hogy a várat üresen hagyták s menekültek, a „városnak gyengébb népe pedig rész szerént a felső templom környékibe, részszerént az erdőkre vette magát.“ A városban maradt, ártatlanságukban bízó emberek egy szép esikót vásárolnak s viszik ajándékkul a város alá érkező német vezérnek. „Jó kedvvel elvette, mely az előtte jött iszonyú hirt a városiak szívében egy kevéssé meg is enyhítette.“ A német tábor a városon átmenvén, azon felül a *Balog-kertben* szállott táborba. Ide jött a város nevében kegyelmet kérni a jezsuita házfőnök, a ref. esperes, id. Ugron János és Borbély János városbíró. A német hadvezér a vérboszút el is engedte, de „a várost egynéhány helyen meggyújtatta, ezt is oly gondviseléssel, hogy a templomhoz közel semmi égetés ne legyen.“ — A labanczok aztán boszút állni, égetni és zsákmányolni kiszálltak a vidékre is, mely elől az udvarhelyszéki birtokosság értékesebb felkelhetőit a *homoród-almási* barlangba hordatá s galambfalvi Sándor Pál, kénosi Sándor Pál és décsfalvi Sándor Ferencz vezérlete alatt (1704 febr. 8.) elhatározták, hogy a barlang száját tíz személyből álló őrség őrizze éjjel nappal.

Udvarhelyszék dúlása és elnyomatása nem tartott sokáig, mert a Bonezidánál elfogott s kurucz tábornokká lett Thoroczky István segédhadakkal jövén Erdélybe, febr. 8-án Kolozsvár alá érkezett s Arad felől is segítség közelítvén, br. *Tige* kivonult Udvarhelyszékről, magával vivén s rabságra Szebenbe küldvén Ugron Jánost, Sebesi Jóbót és Borbély Jánost. Ugron és Borbély ugyan nem sokára szabadon bocsáttattak kezesség mellett, de Sebesi Jób még 1704 végén is Szebenben raboskodott.

A holdvilági csatavesztésnél ellankadt erdélyi szabadságharcnak újabb lendületet adott a Rákóczitól Erdélybe küldött segélyhad, Thoroczky István, Csáki László, Teleki Mihály, majd Pekry Lőrincz és gr. Mikes Mihály vezérlete alatt. Ezek 1704. jul. 5-ére Gyulafehérvárra országgyűlést hirdettek s ott a magyar megyék, a székely székek, sőt a megszállott Brassó, Szeben és Szász-Sebesen kívül a többi szász székek követei is megjelenvén, Rákóczit gr. Pekry Lőrincz indítványára egyhangúlag, nagy lelkesedéssel, erdélyi fejedelemmé választották. A fejedelmi diplomát orsz. küldöttség vitte Szeged alá, élén gr. Mikes Mihály, a székelyek generálisa, gr. Lázár Ferencz eszki főkirálybíró s több főnemes állott.

Rabutin a Szebenbe internált guberniummal és bensorult urakkal tiltakozó okíratot állíttatott ugyan ki aug. 2-án, s maga is kijött hadaival, de a forradalmat többé el nem nyomhatta.

Pekry (a ki a fővezérséget Thoroczkytól a Kolozsvárnál okt. 7-én vívott ütközet után vette át) a székelyeket szervezte s 1704 nov. 7-én nyílt rendeletet intézett többek közt Udvarhelyszékhez, melyben mindenkinek szívére köti „hazájához, nemzetéhez való szoros kötelességét“, hogy „ne engedje senki magát megcsalni“ a Szebenben raboskodó gubernium rendeletei által, hanem mindenkia szabadság ügyéhez „igaz hűségben állhatatoskodjék, ne rohanjon a szép szónak alkalmatosságával az nagy, gyalázatos s régi diésőséges magyar nevet és szabadságot moeskoló szolgálatra és igára, ne veszsze avagy csak édes maradékát, hanem Istennek már nyújtott kegyelmességéhez erősen ragaszkodván, igyekezzék most megszabadulni.“ Jelzi egyuttal gr. Forgách Simon 15,000 emberrel, lovassal és gyaloggal, ágyúval s munitioval Erdélybe küldetését a fejedelem által, a ki Forgáchot teljhatalmú fővezérré nevezte ki.

Rákóczi 1704 decz. 20-án maga is tudatja Udvarhelyszékkal,

hogy gróf Forgách Simont erdélyi fővezérré nevezte ki. Három nap mulva maga Forgách Simon küldi kiáltványát a székely nemzethez, melyben jelzi, hogy „napról napra közelít az nemes országhoz“ s mielőtt beérkeznék, kivánta a nemes székely natiot felhívni, hogy személy szerint kössenek fegyvert, insurgáljanak és táborba szálljanak, hogy vele egyesülvén, egy szívvel lélekkel működhessenek, a kik a mostani confusio alatt hűségükben meghanyatlottak volna is, fogjanak újabban fegyvert a nemes ország hajdani szabadságának helyreállíttatása mellett; a kik ellenségeskedésre fakadnának, azokat elpusztítja.

Forgách Simon erdélyi fővezérsége nem sokat használt a szabadságharcz ügyének. A mellőzött erdélyi főurak nem szívesen látták magok fölé helyezését, a nép sem lelkesült érte. A magával hozott fényes kurucz had, mely „pompára akármely király mellé beillett volna“, lenézte az erdélyi kuruczokat. „Hogy az erdélyi zekés, ezondrás hadakat meglátták: pökték, esűfolták“. Gyürki Pál kiesinyelve mondotta Perkynek, hogy eddig kővezczal is agyon kellett volna verni azt a kevés erdélyi németet s azzal kérkedett, hogy Meggyes bevétele az ő hadainak früstökre sem lesz elég. Az elbizakodott támadást azonban harmadfél száz magyarországi kurucz életével fizette az első esatában Meggyes alatt.

A lenézett erdélyi zekés, ezondrás kuruczok nem igen siettek a Forgáchék seregét szaporítani, úgy hogy Forgách panaszára Rákóczi 1705 márcz. 18-án rendeletet küld a többek közt Udvarhelyszéknek, hogy értvén „a nemes vármegyéknek és székeknek a maga hadai insurgáltatásában való rest alkalmaztatását“, figyelmezteti a széket „igaz hazafiúi szeretetire s kötelességére“ és komolyan inti a maga hadainak több számban való előállítására és a köztök esetleg lézengő mezei hadból való katonák kiűzetésére.

A rendeletnek meg volt a hatása s Forgách az udvarhelyi székely hadak segítségével vette be a soká ostromlott Meggyest 1705 jun. 15-én.

Forgách aztán a széchenyi gyűlésre kimenvén, (Pekry s Mikes, az érdemes és rangban idősb székely tábornokok mellőzésével) Orosz Pálra bízta az erdélyi hadak vezérletét, melyek száma 35,000 lehetett ebben az időben.

Szécsenből értesíti Rákóczi Udvarhelyszéket 1705 szept. 25-én, hogy nem sokára Erdélybe fog jönni, s el is indúlt, hogy az Erdély

elfoglalására hadsereggel siető Herbeville császári tábornokot Zsibónál feltartóztassa, de az nem sikerült.

Az erdélyiek mellőzése volt egyik okozója a *zsibói* nagy csatavesztésnek (1705. nov. 11.), mely előtt a Forgách Simon tanácsán járó fejedelem Pekry Lőrinczet az udvarhelyi és más székely hadakkal Fejérvár ostromára és Szeben felé küldé, Kálnoki Pétert a háromszéki és esíki hadakkal Brassó ostromzárolására. Erdélyi had alig is vett részt a *zsibói* harcban, ha csak erdélyinek nem számítjuk az udvarhelyi német parancsnokból kurucezvá lett kapitány ezredét.

A *zsibói* vereség után „szörnyű bódulás, futás vala az egész országban“, a kurucezokkal tartó úri nép többnyire Moldvába, Oláhországba, vagy Magyarországra menekült, a fegyvert viselő kurucz nép pedig haza széledt; a várakba szorult császárpártiak is haza mentek. Pekry írja, hogy „engem urunk elcomendéroza Szeben felé, én ötödnapján tudtam meg, hogy (a *zsibói*) sáncznál veszítettünk; látván az mellettem való had, hogy Orosz Pál is elszaladt, sohum semmi had sem lévén, csak velem a nyomorult székelység: egy éjjel mind elszöktének, kiki háza népéről kívánván gondot viselni.“ — Pekry maga is menekült felesége után Moldvába, a hova „az uraknak, főrendeknek a javát magával vitte, némelyiket sok biztattással esalván be“; csak az egy Száva Mihály lett labanczezvá. Mikos Mihály Rákócziával Magyarországra ment, a felesége Moldvába menekült. Szétveretett a Brassót körülzáró székely had is, úgy hogy rendes hadsereg nem maradt Erdélyben, a hol a kurucezság elhallgatott, csak a várakban maradt némi őrség s egyes kisebb csapatok lappantak, főképp a esíki határhegyekben.

Rabutin és a mellette lévő gubernium sietett felhasználni és kiaknázni a helyzetet. Országgyűlést hirdetett 1705. decz. 15-ére Segesvárra, meghagyván, hogy decz. 9-re és a következő napokra a jószágos nemes emberek személyesen jelenjenek meg a büségeskü letételére. Együttal tudatja, hogy Rabutin az egész nemességnek, a háborúság főindítói kivül, kegyelmet (generalis amnestiát) ajánl. A gubernium meghagyta Udvarhelyszéknek, hogy Segesvárra élelmi szereket (buzát, szénát, zabot, konyhára való) szállítson. Nem bizván azonban rendeletei foganasításában, decz. 5-én *Korda* Zsigmondot küldi Udvarhelyre, az országgyűlés kihirdetésére, annak bővebb megmagyarázására (t. i. az udvarhelyi székelyek megpuhítására) s

az élelmi szerek beszállítására. Katonaságot is szállított a falvakra, elrendelvén, hogy a többi falvak élelmi szerekkel s fával segítsék a kvártélyt adó falvakat.

A segesvári reactionarius országgyűlés aztán Rákóczi fejedelemségét megsemmisíté, a császár (most már I. József) hűségére esküt tétetett le, a vármegyék és székek hűségesküje letételére biztosokat nevezett, adót és élelmet rovott ki, az adó felét a Rákóczi mellett általánosan fegyvert fogott székelységre szabta. Rabutin e mellett elrendelte, hogy a fegyvert mindenki tegye le és adja be a legközelebbi katonai parancsnoknak, élete és jószága elvesztése terhe alatt, az olyanoknak kegyelmet ígér, a kik pedig fegyverüket elrejténék, halállal és jószág elkobzással bünhődnek. A gubernium is ráír Udvarhelyszékre, hogy a ki életét szereti, alkalmazkodjék Rabutin parancsához.

Ezzel a Rákóczi-forradalomnak első felvonása bevégeződött. Minden elesendesült Udvarhelyszéken is. A commissariusok „a népet erős átok alatt a császár hűségére beesküték“. „Minden helyeken pedig a földnépétől erős hit alatt a fegyvert kikeresék, elszedik, mint a pakulárok egy-egy bottal jártanak a nemes emberek; egynehány embert fel is akasztának afféle semmirekellő fegyverért, hogy eldugták vala. Kikutatták az elbujdosottak s a császár hűségére visszatérni a grátia után is vonakodók javait s elkobozták. A kik kuruczokat rejtegettek, vagy segítettek, azokat is halállal büntették. Eltiltották a szabad közlekedést, senkinek nem lévén szabad 24 óra járásnyi földön s a széken túl mennie. A katonai főparancsnok híre nélkül gyűléseket sem tarthattak s megkivánták, hogy a főparancsnok mellett „mindenkor mindenik székéből egy legyen az elsők közül, az kikkel minden ő felsége szolgálatjára való dolgokat tractálhasson“.

Udvarhelyszékre *Daniel* Ferenczet rendelte ki a gubernium (Segesvárról 1706 márcz. 2-án) commissariusúl, hogy az Udvarhelyszéken lakó nemességet, a kik Segesvárt esküjüket le nem tették, a császár hűségére fejenként feleskesse s hogy a Rákóczi fejedelemsége ellen tiltakozást végrehajtsa.

A megrendszabályozást követte ismét a nagymérvű adóztatás.

De a labancz világ nem tartott sokáig, mert a mint Rabutin az 1706-iki nyár folyamán (jul.) a magyarországi harezterre kirendeltetett s csak a várakban hagyott őrseget: Pekry Lőrinez szép

sereggel újra Erdélyben termett, az elnyomott népet felszabadította s ismét Rákóczi hűségére eskette, a megyék és székerek élére új tisztviselőket állított. Az 1706-iki ősz elején Erdély néhány vár és város kivételével teljesen vissza volt foglalva.

Rákóczi felhasználta a kedvező alkalmat arra, hogy fejedelemségébe való beiktatása végett Erdélybe készüljön: s „a haza szükséges dolgainak rendbehozása végett országgyűlést hirdet 1707 márcz. 28-ára Maros-Vásárhelyre“.

A fejedelem a Mezőség felől jött s midőn ápr. 5-én Szentkirály felől Marosvásárhelyre bevonult, előtte jöttek legelől az udvarhelyszékiek, utána a marosszékiek, aztán az aranyosszékiek, Pekry regimentje, 3 compania veres kopjás székely, 5 compania karabélyos, aztán maga az udvar a fejedelemmel.

Udvarhelyszék a marosvásárhelyi országgyűlésen is előkelő részt vett. Vezérszónoka a széknek nem régen még főkapitánya gr. Pekry Lőrincz volt. Ez országgyűlés Rákóczit fejedelemségébe beiktatta s ez által az erdélyi nemzeti fejedelemséget még egyszer és utoljára visszaállította.

Képviselve volt a szék a nem sokára azután tartott ónodi országgyűlésen is, a hol a bevonulásnál ott voltak a székely veres drabantok. Erdélyben Pekry Lőrinczet hagyta a fejedelem fővezérül.

Rákóczi és erdélyi kormánytanácsa ebben az időben kelt rendeletei azonban azt mutatják, hogy nem a legrendesebben folytak a dolgok Erdélyben s Udvarhelyszéken is. 1707 jun. 3-án Ónod mezéjén patenst ad ki a fejedelem, hogy a katonáskodó jobbágyokat a földesurak ne adóztassák és szolgálatra ne kényszerítsék.

Jun. 12-én kiadott rendelete szerint viszont „nem kevésbé megötközött értelemmel értette“, hogy a szék „az maga tulajdon javára kívántató zsoldosok praestatioját (kiállítását) mind ez ideig az köz haza ügye megakadályoztatásával vontatta, melyet egyébnek nem tulajdonít, hanem némely tiszteknek, kik ha másként serénységeket nem mutatják“, kemény eszközökkel is kényszeríttetni fognak.

Aug. 20-án aztán a Rákóczi erdélyi kormánytanácsa sürgeti meg Udvarhelyszéknél a katonák lajstromának a fővezér kezéhez 8 nap alatt való beküldését, a fondorkodók, hamis hír terjesztők megfogtatását s a szolgálatot kerülő és otthon lappangó katonák s

a szegénységen élő kborló emberek megfogatását és a fővezér kezébe adatását.

I. József 1707 jul. 11-én kiadott, a megtérőknek kegyelmet hirdető nyílt rendelete igyekezett ellensúlyozni a Rákóczyi rendeleteit. De a mit ez el nem ért, megtette a Bécsből Erdélybe indított Rabutin fegyveres ereje, a mely 1707 őszén Erdély visszafoglalását nagy erélyvel és sikerrel kísérlette meg és hajtotta végre. Pekryt Erdélyből kiszorította, a császári hadak a Székelyföldet is megszállották, Mikes Mihályt az Ojtozi-szoroson át Moldvába szorították. A birtokosság menekült a hazából, a nép a császári uralom és nagy adók elől erdőbe bujdosott, a katonaság zsákmányolt, prédált és — adóztatott. Mert a császári uralommal együtt járt ismét a nagymérvű adóztatás.

„Szörnyű irtóztató executio mene véghez az egész országban (írja Cserey 390. l.), mert nagy portiot vetettek fel a militia számára, s a Rákóczyi átkozott rézpénze miatt minden jóféle moneta kikölt vala Erdélyből, nem levén a szegénységnek pénze, honnan a portiot megadja, kínozták, kötözték, nyomorgatták, hogy ugyan nem adhatott, minden marháját elvették, egy jó pár ökröt hat forintban; a brassói, szebeni mészárosok meg is gazdagodának, mind azok vevék meg az executoroktól a marhákat rettenetes hallatlan olesó áron.“

Rabutin Erdély visszafoglalását bevégezvén, 1708. május 1-én Bécsbe indult, magával vivén a Szebenben fogságra vetett Bethlen Miklós grófot is. Helyébe előbb az emberséges Chusani tábornok, majd nem sokára (jun. 24.) a kegyetlen br. Kirchbaum György lett erdélyi főhadparancsnok.

Rákóczyi pedig beküldte Károlyi Sándort 18,000 főnyi haddal Erdély visszafoglalására, a ki patenseket boesátván ki, nagy mozgalmat idézett elő mindenfelé az országban.

A gubernium mindent elkövetett. hogy az országot a király mellett hűségben megtartsa. Rendeletet küldött e végből 1708 jul. 4-én Udvarhelyszékhez is, meghagyván, hogy mindenki hű maradjon és ha valahol lázítók találtatnak, a tiszték a generálisnak jelentsék be.

A „nagy bódulás“ azonban, melyet a Károlyi bejövetele előidézett, nem tartott soká, mert ő maga, bár Szászsebesig előnyomult, nyílt esatába a mindenünne összevont császári hadakkal

nem bocsátkozott, hanem kitért előlük s hat heti Erdélyben mulatás után a treneséni vesztett csata (1708 aug. 1.) hírére kivonult Erdélyből. Rendes kurucz had alig is maradt Erdélyben (mindössze Nyúzó kapitány egy ideig még a Mezősége), úgy, hogy br. Kirehbaum csász. főhadparancsnok 1708. aug. 29 én Apahidánál kelt nyílt rendeletében fennen hirdeti, hogy Károlyit kiszorítván Erdélyből, kurucz had nincs többé az országban s a kik benmaradtak, nem kuruczok, hanem közönséges rablók és tolvajok gyanánt tekintendők, kik mint a közönség háborgatói üldöztessenek és lakoltassanak.

A császári hadak szerencsésjét 1708-ban is nyomon követte a nagymérvű adóztatás.

A rendkívüli adóztatás, sarezolás a lappangó tüzet újra meg újra felszította. Az udvarhelyi nemesség még 1709. elején is gyűlésez titokban.

„Nagy csudálkozással értettük — írja 1709. márcz. 5. a gubernium — hogy ott Udvarhelyszéken igen nagy confluxus lött volna, mintegy 500 jó lovas fegyveres nemességből álló“, melyben „nemesak az székbeli nemességnek kellett lenni, mert öltözeteket is elváltottatták, hanem másunnan valóknak is“. A gubernium, a főhadparancsnok kívánságára, a ki valamely „ártalmas praktikát és tumultuálódást“ lát ebben, elrendeli, hogy nyomozzák ki, hol volt az a „confluxus s az olyanokat mind eltávoztassa, mind pedig megakadályozza, mert ha kit mi talál az olyan miatt, magának tulajdonítsa.“

A forradalom hullámai még le nem esilapultak teljesen, midőn új, ennél súlyosabb csapás sújtotta a Székelyföldet s az egész hazát.

1708 végén a pestist behurczolták Moldvából. „Valami gyergyai cigányok, kik a kuruczok elől futottak vala Moldovában, betegen kijövének Gyergyó-Szent-Miklósrá; ott meg is halának; egyiknek pokróczát más cigány gyermek elveszi, benne hál, az is megbetegedik, meghal, onnan a falusi emberekre is kihat a contagio.“

A főkormányshék megteszi az óvintézkedéseket a ragály tovább terjedése ellen. Elzáratja a szorosokat, bevágatja az útakat, strázsákat állít, hogy Gyergyóból se ki, se oda be ne járjon senki.

Az óvintézkedések azonban hiábavalónak bizonyultak. A pestis

csakhamar elterjedt Udvarhelyszéken is, úgy hogy a mirígyhalál miatt a katonaság is elkerülte a széket; annál inkább elhatalmasodtak a kóborló tolvajok, a kuruczság söpredékéből és a csavargókból összeverődött rabló népség, mely seregestől beköbörölte a Székelyföldet.

Egy Fekete Vaszily nevű „tolvaj kapitány“ rettegettette főképp Udvarhelyszéket 1709-ben. Ez Marosszékből „Udvarhelyre jöve, egynéhány napot üle a sok tolvajokkal, mind a városi embereket, mind a körül való nemességet megsacszoltatván számtalan prédával onnan elmene“. Azonban nem sokára Nagy-Sinkból elűzetvén „Fekete Vaszily visszamene Udvarhelyszékre s mivel ott döghalál grassál s a német oda nem megyen portázni, ő ott vedégeskedik s prédálja a szegény falukot.“

A közbiztonság annyira megrendült az egész székbén, hogy a lakosoknak vagyona és élete állandó veszedelemben forgott. A gubernium értesülvén arról, hogy egyes helyeken az erdőkben csavargók, rablók lappanganak, kik a falvakat megtámadják, kirabolják: 1709 ápr. 26-án felszólítja Udvarhelyszék tisztjeit és lakosait, hogy ha valahol ilyen rablókról értesülnek, azt a legközelebbi katonaság parancsnokának azonnal jelentsék.

A csavargók még 1709 nyarán is hatalmaskodtak a székbén, úgy hogy a gubernium ismételve szükségesnek látta nyílt rendeletet kiadni 1709 jun. 26 án Udvarhelyszéknek, hogy a lézengőket, csavargókat, a kik a népet kirabolják és hamis hitegetésekkel ő Felsőge ellen lázítják, üldözzék és a legközelebbi katonai parancsnoknak jelentsék be s mindenki óvakodjék a csavargókat befogadni, vagy élelemmel ellátni, fő- és jószágvesztés terhe alatt.

A kurucz szín alatt való garázdálkodás azonban még 1710-ben is tartott. „A tolvajok — írja Cserey 1710-ről — szerte-szélyel sok prédálást tettek az országban, mint a farkasok, éczaka titkon rárohantak a falukra s felprédálták.“ Vezérek nevéből (Balika, Draguly, Fekete Vaszily, Kimpián, Bukur) következtetve, ezek zöme oláhság volt.

Ez már nem tartozik a Rákóczi-forradalom történetébe: a zavarosban halászó elemek saját szakálukra garázdálkodtak.

Igazi hadakozás 1709 folyamán alig volt már Erdélyben. Károlyi Sándor próbált ugyan szerencsét a Királyhágónál feltartoz-

tatni a Váradot éléssel ellátni Erdélyből kiment br. Kirehbaum tábornokot, de a németek átvágták magokat a sánczokon s Károlyi nem jött Erdélybe, a kurucz-kapitányok pedig kisebb hadakkal kevés szerencsével működtek. Pekry Lőrincz, a régi erdélyi fővezér nem élte túl a Rákóczi-forradalom hanyatlását: meghalt 1709. Máramarosban.

A gubernium és főhadparancsnokság erélyes intézkedései következtében mindinkább elszűnt a harez s lassanként lecsendesültek a kedélyek s 1709 folyamán „szaporán kezdének hazajönni az erdélyi kuruczok Molduvából gratiára“, 1710-ben is „felesen jövének haza a kuruczok Magyarországból, Molduvából, Havasalföldéből.“

Steinville tábornok, a ki az 1710-ben elhunyt Kirehbaum után Erdélybe főhadparancsnokul küldetett, bejövetele után esakhamar (jun. 20.) kihirdettette „az ő felsége gratiáját az elbujdosnak hazájokban való recipiálása felől.“ Csikszék tisztjei megírják ezt a „tek. nagys. s nemz. Erdélyből Moldovába magokat recipiált magyar kedves atyánkfiaiinak,“ kérvén és intvén őket, hogy „ezen alkalmatosságot meg ne vessék, minden bizonytalan, in contrarium fujdogáló haszontalan reménységekhez ragaszkodván, mint eddig.“

Már a reménység sem soká tarthatott, mert a forradalom az anyaországban is szűnőfélben volt. A mit el nem végezhetett az ellenség fegyvere s az ezüstpénz elfogyásával a rézpénz elértékteledése: bevégezte a pestis, mely megdöbbenő számmal szedvén áldozatait, minden további hareztól elkedvetlenítette a szabadságharczosok megfogyott seregét. Rákóczi kiment Lengyelországba s Károlyi Sándor megkötötte a szatmári békét 1711 május 1-én, mely kegyelmet biztosított a kuruczoknak, szabadságot hazatérésre a kibujdosottaknak, megerősíti az ország alkotmányát stb. Az erdélyiek részéről is aláírták 11-en, köztük az udvarhelyszéki Daniel József és István.

A bujdosók hazatértek; de itthon a béke áldása helyett szomorúság várta őket: pestis és marhavész. Hiába volt minden óvintézkedés, a pestis 1710—11. folyamán is dühöngött.

A gubernium 1710. nov. 11-én Udvarhelyszéken is eltiltja a vásárokat, minthogy eddig is efféle confluxusok miatt esett a pestisnek annyira való terjedése.“ Eltiltották a kereskedőknek a falukon való kereskedést is.

Tavaszi felé némileg megcsendesedett a pestis, de a nyár folyamán újra erősebben dühöngött, a miért is a gubernium elrendeli, hogy Isten haragjának kiengesztelésére buzgón imádkozzanak s jobbják meg erkölcesüket. Eltiltják a pestises helyekkel való közlekedést. A kereskedés végett vagy egyéb okból útnazni kénytelenek a helybeli parancsnoktól vett útlevelel járjanak. A tisztek pedig havonként informáltassák magokat s tegyenek jelentést a pestis terjedése, vagy szűnése felől.

Hozzájárult időközben a marhavész.

Ennyi csapás sujtotta porba a szegény hazafiakat a mult század elején a Rákóczi-forradalom alatt: háború, dögvész, pestis, a mely megtizedelte a lakosságot s nyomorba hajtotta a megmaradtakat. Magyarországon összeszámították az áldozatok számát, hogy „mennyi emberek esének el ebben a revolutioban s úgy találtatott, hogy pestisben holtanak meg háromszáz és tízezeren, fegyver miatt pedig 85,000-en. Erdélyben még ugyan — írja Cserey 1712-ben — senki számban nem vette, mivel a pestis mai napig is meg nem szűnt, de gondolom, nincs héja a százezernek, kik eddig a pestisben megholtanak; bizony fegyver miatt is sok ezerezen hullottak el“.

A marhavész miatt pedig három millió forintnál több kár esett Erdélyben, úgy hogy sok helyen nem is szánthattak, vethettek az emberek a marha szúke miatt, melynek ára igen megdrágodott. A mi megmaradott, elvitte „a rettenetes portiozás“.

Méltán sóhajtott fel az egykorú székely történetíró, a jó Cserey Mihály, hogy „rettenetes nagy itélete Istennek rajtunk, még sem térünk meg!“

SZÁDECZKY LAJOS.

Mátyás király.

(Negyedik és befejező közlemény.)

VIII.

Szóljunk végül Mátyásról, mint *hadvezérről*.

Ha csodálattal kellett adóznunk Mátyásban a lángeszű uralkodónak, nem kevésbbé nagynak látjuk benne a hadvezért is. A jó katona és kiváló hadvezér minden kellékét feltaláljuk benne. Mert ő nemcsak hadvezér volt, hanem katona is. Nem kényelmes, biztos távoból alvezérei útján intéztette ő a harcokat, nem csupán a hadi tervek böles kieszelése volt az ő műve, hanem ott járt-kelt maga is a csapatok közt, ott a harc tüzében, gyakran a legvesélyesebb pontokon. Mátyás tudott egész a vakmerőségig bátor lenni, ha kellett; kész volt a legvesélyesebb vállalatra is, ha attól sikert és hasznaot remélt.

Ily tette volt, midőn esolnakba ülve körül-kémlelte Szabács várát. Kísérőjét leterítette egy ellenséges golyó s ő még sem tért vissza, míg be nem fejezte kitűzött feladatát. Egyszer álruhában behatolt a szultán táborába, máskor az ostromolt Bécsbe.

Kitűnően tudott bánni katonáival. Tudta, hogyan szerettetheti meg magát velük, hogyan lehet legjobban hatni reájok. Kereste velük az érintkezést. Szívesen beszélgetett a legalantasabbal is. Igen jól tudott nyelvükön beszélni. A mikor lehetett, dícsért, ha kellett, korholt s mindig búzdított, lelkesített.

Úgyszólván minden tisztjét, sőt még igen sok közemberét is névszerint ismerte és szólította, miben rendkívüli emlékező tehetsége támogatta. A velük való érintkezésekben eltűnt a hatalmas uralkodó s a bajtárs állott a katonák előtt. Tudta, hogy azzal hat legjobban a harczosokra, ha látják, hogy a vezér is mindent velük együtt tesz. Együtt élvezi nemcsak a dicsőség mámorát, hanem velük tűr, szenved, nélkülöz, ha a viszonyok úgy hozzák magukkal. A lelkesedés fokozására csata előtt gyűjtő beszédeket intézett hozzájuk, csata után pedig nem fukarkodott a dícséretben és jutalmazásban.

A büntetést csak a végső esetben alkalmazta. Mielőtt ezt gyakorolta volna, megkísérlé a becsületérzésre hatni. S hogy az legtöbbször mennyire sikerült neki, azt jellemzően mutatja Nagy Simon esete. Ez Frigyes serege részéről vereséget szenvedett. A csapatok annyira szégyenltek a kudarcot, hogy magok kérték a királytól megtizedeltetésöket. De Mátyás nem teszi ezt, hanem ujra a németek ellen küldi öket Nagy Simon vezetése alatt. E kitüntetéssel annyira hat rájuk, hogy most fényesen visszaverik az ellenséget.

Mátyás serege a vitézségnek és buzgalomnak mintaképe volt. Nemkülönb mintaképe a rendnek és erkölességnek is. Szigorú fegyelem alatt tartotta katonáit. Kihágások kétségkívül előfordultak az ő seregében is, de mert keményen büntette a legesekélyebbet is, csak nagyon ritkán történtek. Vezérnek, seregnek egyképpen nagy érdemül tudhatjuk ezt be, ha tekintjük Európa egyéb országainak hadseregeit, melyek mint a sáskajárás, csapásként nehezdedtek a megszállott vidékre. Lábbal tiportak azok tulajdonjogot és jó erkölessöt egyaránt.

Mátyás mestere volt a hadvezetésnek. Nem hiába tanulmányozta rendkívüli előszeretettel a régi és újabb hadtudományi írókat. Nem volt helyzet, mely zavarba hozta volna. A legnagyobb tapintattal ismerte fel a teendőket. Merészen támadt, ha így remélhetett sikert, óvatos volt, ha ez célravezetőbbnek mutatkozott. Seregének főelőnye a gyorsaság volt. Mikor nehézkesen mozgó ellefelei még haditervükkel sem voltak tisztában, ő már támadó fellépésével biztosítja a fölényt. Harezmodora sokszor emlékeztetett az ősmagyarokra. Meglepni, zavarba ejteni, kifárasztani volt főczélja. A kínálkozó előnyöket bámúlatosan kiaknászta. Nem ismert akadályt tervei kivitelében. Sem eső, sem hó, sem hőség, sem fagy gátat neki nem vethetett.

Gyorsaságának előnyét szépen igazolja az 1574-iki sziléziai hadjárat. Frigyes, Ulászló és Kázmér, daczára a 3 évre szóló fegyveszünetnek, titokban készülnek Mátyás ellen. Ő csak hónapok mulva értesül. Éles szemei azonnal felismerik a veszedelmet. Hamar felkészül seregével és megtámadja ellenségeit. Diadala oly teljes, hogy Kázmér és Ulászló megalázva kénytelenek eléje járulni és békéért esedezni.

Seregének vitézsége korában példátlan. Bonfini annyira megy, hogy vitézebbnek és kitartóbbnak mondja őket a spártaiaknál.¹ Pedig e sereg teljesen Mátyás alkotása. Az addigi nehezen mozduló fölkelő csapatok helyébe *állandó hadsereget* szervez. Ez egyik fő érdeme. Lángesze felismerte ennek előnyét a nehézkes bandériális rendszer felett. Igen hamar elhatározta tehát, hogy oly sereget alkot, mely teljesen tőle függjön és állandóan gyakorolja a kardforgatást. Ezt a sereget nem a nemességből, hanem zsoldosokból alkotta, kiket mindenfelől toborzott össze. Itt sem nézett származásra, nemzetiségre, csupán érdemre.

Kezdetben túlnyomó számban idegen nemzetiségűek alkották csapatait, főleg Giskra megtért harezias csehei. Később azonban mind nagyobb mértékben álltak a zászlók alá nemzetünk fiai is, előkelőek úgy mint alacsonyabb rendűek. Fel van jegyezve, hogy igen sok székely harezosa volt Mátyásnak. A nép fiai szívesen eszerélték fel a jobbágyság nyomasztó terheit a katona élet fegyelme mellett is több önállóságot nyújtó szolgálataival, különösen azért, mert látták, hogy Mátyás seregeiben nem születés, hanem érdem számít s a derék harezos előtt nyitva a haladás útja. Kinizsi és mások példája bizonyította ezt.

Volt is serege Mátyásnak olyan, a melyet irigyelve szemlélt egész Európa. Csak egy hatalmasságnak volt hasonló erős állandó serege, a töröknek. Mátyás félreismerhetlenül a török minta szem előtt tartásával alkotta meg hadát. De, úgy látszik, tekintettel volt az annyira tisztelt rómaiakra is, melynek katonai íróit buzgón tanulmányozta. Innen, hogy sokan a római legiók utánzását vélik felismerni hadseregében.

Tény hogy nagyon lelkesedett a római birodalom hadi szervezetéért, mely oly éles ellentétben állott a maga kora fegyelmezetlen, nehézkes fölkelő seregeinek szervezetével. Galeottitól tudjuk, hogy midőn egy ízben szóba került, vajjon az ókori vagy újabbkori hadvezéreket illeti az elsőség, Mátyás határozottan amazok mellett nyilatkozott, míg a középkori hadvezérletről kicsinyléssel szólt.²

¹ Bonfini id. m. IV. D. VIII.

² Galeotti id. m. X.

Czélja nem az volt, hogy az óriási számmal, mennyiséggel győzzön, hanem igen is a minőséggel, serege kitűnő fegyelme, gyakorlottsága és vitézsége által. Szeme előtt lebegett hős atyjának dicső emléke, ki csekély serege vitézségével sokszor tízszeresen nagyobb ellent vert le. Erre törekedett ő is.

Hadjáratainak története mutatja, hogy czélját elérte. Az állandó sereg Mátyás halála előtt, midőn a legnagyobb volt, alig lehetett több 30,000 főnyinél. De ez aztán mind edzett, hivatásos katona volt. A legkülönbözőbb fegyvernemek képviselve voltak e seregben s meg volt közöttük a kellő arány. Volt könnyű és nehéz lovasság, lándzsás, pajzsos és lövész gyalog csapatok.

Maga Mátyás így ír a nápolyi udvarhoz küldött levelében az egyes csapatok magatartásáról: „A nehéz fegyverzetűek fal gyanánt állnak, helyükből ki nem mozdúlnak, ha mindannyinak meg is kell hálnia. A könnyű fegyverzetűek pedig alkalmoszerűen kitörnek s ha kifáradtak vagy nagy veszélyt sejtjenek, a nehéz fegyverzetűek mögé vonódnak, míg kedvező alkalom nyiltával megújult erővel és visszanyert bátorsággal ismét előnyomódnak. Végül az egész lovasságot és a puskásokat nehéz fegyverzetűek és pajzsosok veszik körül, ép úgy, mintha erődívenyben volnának, mert a nagyobb pajzsosok egymásra téve körben mintegy várat képeznek s helyettesítik a falakat“.

Embereit a király igen jól fizette. Tudjuk, hogy 1480-ban a nehéz lovas negyedévre 15, a könnyű lovas huszár 10, a pajzsos gyalogos 8, a lándzsás 6 aranyot kapott.

Serege mindenkor tiszteletet szerzett úgy magának, mint urának, királyának. Félve is emlegették a „*fekete sereget*“ — Mátyás gyalogságát — mindenütt a király ellenségei, keleten úgy, mint nyugaton.

Nagy feladatában segítségére voltak derék alvezérei.¹ Az is Mátyás nagyságát mutatja, hogy mindig fel tudta ismerni az igazi tehetséget. Vezérei, mint Magyar Balázs, Báthori István, Kinizsi Pál, a Szapolyaiak, Rozgonyiak, Dócziak stb. mind-mind méltók voltak arra, hogy munkatársai legyenek.

De méltó igyekezett lenni királyához minden egyes katonája is. Ugyancsak Bonfini mondja, hogy egy nemzet sem mutat fel katonákat, kik a meleget és hideget, a munkát és fáradságot könnyeb-

¹ Az egri püspökhöz írott levele. Mátyás kir. lev. II. k. 61. lev.

ben viselik, a parancsnak készségesebben engedelmeskednek, a csatába és halálba örömeztőbb mennek, mint Mátyás katonái.¹ Tudták és elismerték ezt ellenfelei is. Frigyes és Miksa Mátyás halála után mindent elkövettek, hogy minél több vitézét megnyerjék maguknak.

S nem hangoztathatjuk eléggé, ez teljesen Mátyás érdeme; az ő alkotása volt ez a sereg. Szerette is alkotását, mint gyermekét. Meghalálta, jutalmazta vitézségöket. Mennyire szerette őket és méltányolta fáradalmaikat, igazolásául álljanak itt az egri püspökhöz intézett szavai: „A mi katonáink nem kényelmes sátrak alatt nyugosznak veszélyes harezakban a török ellen, hanem a puszta, sokszor sáros és vizes földön, az idő minden változásának kitéve. A háború végével pedig nem Nápolyban, nem Rómában, hol minden kényelem megszerezhető, hanem várakban, hol mindent mi a kényelemre szolgál, nélkülözni kénytelenek, folytonos munka közt pihenik ki a táborozásban szenvedett fáradalmakat“.

Valóban nem esodálhatjuk, hogy a katonáival ennyire együttérző vezért serege szerette, mondhatnám bálványozta s érte száz halálba is szívesen rohant.

Mily állandó fölényt gyakorolt Mátyás a háborukban ellenségein, azt egy futó pillantás úgy szólván szakadatlan harezaira eléggé megmutatja. Első győzelmi babérait még a fekete sereg alkotása előtt aratja. Frigyeset kiszorítja seregeivel együtt az országból (1459), a lázadó nagyokat, sőt Giskrát is békére kényszeríti (1462.) A déli hűbéri tartományokat előzőnlő töröktől Bosznia nagy részét Jajczával visszavívja (1463). Az 1468—78-ig, tehát 10 hosszú esztendeig dült kemény cseh háborúnak, melyben Mátyás egymaga harezolt az egyesült cseh és lengyel királyok ellen, eredményei Csehország melléktartományai: Morva, Szilézia és Luzácia s a cseh királyi ezim lettek. Pedig a hadjárat tartama alatt a hazában is dült összeesküvés, Vitéz Jánossal élén, de Mátyás az összeesküvést leverte, Kázmér lengyel herceget pedig az országból kiűzte.

Fényes diadalokat aratott a kétszínű Frigyesel szemben mindjárt első osztrák háborújában s ellenségét 100,000 arany hadikárpótlás fizetésére kötelezte (1471.) Növelte hadvezéri hírnevét a második s még inkább a harmadik hadjárat, melyben 1485-ben

¹ Bonfini id. m. IV. D. VIII.

Béceset foglalta el. E hadjárattal méltón fejezte be győzelmeinek sorozatát. Ennek eredménye a legfényesebb: Alsó-Ausztriát és Stájerországot a koronához csatolta.

A esch és osztrák háborúk alatt sem feledkezett meg az ős-ellenségről, a törökről. 1475-ben személyes hősiességével hódolásra kényszerítette Szabács várát. 1479-ben a török Boszniában foglaltat; ugyanez évben szerzik Mátyás számára *Bátory* és *Kinizsi* a kenyérmezei diadalt.

Ilyen fegyvertények tették ország-világ előtt nagy hírűvé a magyar nevet, a fekete sereget és mindenek felett Mátyás királyt.

Említsük meg végül, hogy Mátyás hajóhadat is szervezett. Olasz kimutatás szerint 364 hajója volt. Hajós legényei nagybórára szerbek voltak, az u. n. esajkások. Mátyás hajóit főleg a török elleni harcokban használta hadi célokra.

*

Ezekben véltem Mátyás királyt jellemezni, dióhéjba szorítva.

Igyekeztem bemutatni őt nem csak úgy, a mint a kegyeletes tisztelet és szeretet akarja láttatni, hanem a milyennek a részrehajlatlan történetírás mutatja be. Nincs ok félni, hogy így alakja elhomályosúl. Hibái nem esőkkenthetik tiszteletünket, mert csak azt mutatják, hogy ember volt ő is. Ellenben miként a sötét szín mellett a világos csak annál jobban kitűnik, úgy erényeit is hibái mellett csak annál fényesebben, tündöklőbbben látjuk ragyogni.

Hisz azt sem tudja hamarjában az ember, hogy mit is csodáljon inkább benne: a magasztos jellemű embert, a páratlan böles uralkodót, a kitűnő hadvezért, vagy a tudomány és művészet finomlelkű mecénását-e?

De szükségtelen is volna, hogy sokoldalú egyéniségének valamely tulajdonságát különösen előtérbe helyezzük. Leginkább megérdemli ő tiszteletünket a maga egészében, a milyennek a jó Isten alkotta, nemzetünk üdvére és boldogságára.

Érezzük, tudjuk és valljuk ezt a Kárpát-övezte hazában mindnyájan s igazságos Mátyásunk kolozsvári renovált szülőháza és ihletett véső alkotta emlékszobra egy nemzet soha el nem múló halálját fogja hirdetni a nagy nemzeti király iránt.

MAGYAR GYŐZŐ.

IRODALMI SZEMLE.

Az erdélyi szászság multja vagyoni önkormányzatára vonatkozólag.

Irta *Kis Bálint*. Gyulafehérvárt, 1900. VI. 203.

„Eljött már ideje“ — mondja az író az előszóban — „kétségbevonhatlan hiteles oklevelek világánál s teljes történelmi hűséggel mutatni be a szászság multját, főleg a maig is önkormányzatilag kezelt vagyonyügyekre vonatkozólag . . .“ A könyv átolvasása után az olvasónak el kell ismernie, hogy a szerző a tényeket elfogulatlanul törekedett előadni, a mi tényleg sikerült is neki.

A mű a szerző beosztása szerint három részből áll: I. A szászság népe. II. A Királyföld. III. A közvagyon. Az első kettő tulajdonképen bevezetése a harmadik résznek, mely a szász közvagyon történetét tartalmazza.

Az első rész a betelepedés módjáról, idejéről és a telepéseknek adott jogokról szól. Fejtegetése folyamában a szerző főrokvése arra irányúl, hogy kimutassa, hogy már a betelepedés korában más népelemek is voltak a szászsoknak adományozott területeken. Nem kevesebb gondot fordított annak meghatározására, hogy milyen eredetűek voltak a szászsoktól megszállott területen belül fekvő vármegyei részecskék? És ezt úgy magyarázza, hogy ezek a részecskék már a szászsok betelepítése előtt magánbirtokok és annak következtében már előbb vármegyei területek voltak.

A második részben a hét székről, (tulajdonképen nyolcz volt), a két székről, Brassó és a Barezaságról, Bszterczéről s vidékéről szól; adja az egyes területek történetét és vázlatosan ismerteti a szász „nemzet“ vagy „universitás“ keletkezését ezen területileg egymástól elválasztott, jogilag egymástól különböző részekben. Azután bővebben tárgyalja az ezen területekhez történt „hozzákeblézések“ történetét. (Talmács, Radna, Ebesfalva.)

Ez az a széles alap, a melyre a III. könyvben a tulajdonképpenii théma fejtegetését fekteti. Ebben eleinte a városok közvagyonáról szól. Tárgyalásának vezérfonala ez: Nagyobb közvagyonra csak Brassó és

Szeben tettek szert. Már a XVI. sz. előtt Brassó városának több faluja volt, úgymint: Ujfalu, Vledény, Zernest, Uj-Tohán stb. 1498-ban II. Ulászló Brassónak zálogba adta Törösvárat a hozzátartozó kilencz faluval együtt 10 évre; 1508-ban aztán további 25 évre adta át „igazgatásra és a király és örökösei részére való fentartásra“. De a vár tovább is a város birtokában maradt. A vár tulajdonképpen nem volt eladományozható, mert koronajószág volt. A fejedelmek korában többször szőnyegre került ezen ügy az országgyűléseken. Az 1650-iki medgyesi országgyűlés végkép elintézte a dolgot. A brassaiak a várat tovább is birhatták bizonyos föltételek alatt, 1657-ben a fejedelem új adománylevelet állított ki a városnak. „Igy tehát végfejlődésül csakugyan elvitázhatlan adományosa lett Brassó községe a törösvári uradalomnak“.

1427-ben Szeben városa nyerte adományképen az eltörölt szebeni prépostság birtokait: Ruzt, Nagy- és Kis-Ekemezőt. 1477-ben a „szűz Mária prépostság“ Mátyás királytól kapta a kerzei apátság birtokait, de később a városra, mint a templom patronusára, ment át a birtoklási jog.

A „hét bírák jószágainak“ alapját az 1472-ben Szeben városának és a hétszékbeli szászoknak adományozott Omlás képezte, a hozzá tartozó falvakkal és birtokokkal. Hozzá kerültek 1575-ben Sinna és Orláth.

A szerzőnek sikerült meglehetősen világos képet adni ezen bonyolult viszonyokról; bár időnként nem lehet pontosan meghatározni, hogy mi volt Szeben birtoka és mi a hét bíráké.

Ezen kép kiegészítéséül a szerző hozzá fűzi a tulajdonképeni összes Királyföld, az universitas vagyonának a megszerzési módját, ámbár az sokkal később történt. 1768-ban ugyanis Mária Terézia elzálogosította a szász nemzetnek a fogarasi uradalmat a hozzátartozó 17 egész faluval és 19 jószággrészszel együtt, 200,000 frtért 99 évre. A kiváltás csak 1874-ben történt meg 623,015 frtért.

A fejedelmi kor a szászokra nézve ezen birtokukban való megszilárdulás korszaka volt. Ezen időbe esik egyszersmind a „házvételek“ és „czirkálások“ fölötti tusa a szászok és a másik két nemzet között.

A „publica administatio és oeconomica domestica“ ebben az időben a Királyföldön ugyanazon személyek kezében volt. A nemzet vagyonának kezelése fölött csak a nemzet maga döntött. Minthogy az adózási terhek a XVI. század vége felé elviselhetetlenekké váltak (1611-től 1689-ik a portai adó 25 frtról 250-re emelkedett), a közös vagyon jövedelmeit ezen terhek könnyítésére fordították; de ezenkívül még másfél milliót vettek kölcsön. Ehez járult még a közvagyon rossz kezelése, a mi egy ellenőrzési bizottság fölállítását eredményezte (1761). 1772-től fogva a szász tisztviselőknek a számadásokat minden év végén be kellett küldeniök a tartományi számvevőségeknek és 1803-tól fogva a költségvetést is.

1834-től fogva a nemzeti pénztárból és a hét bírák pénztárából mindegyik szék vagy kerület „adjutumot“ kapott, hogy hivatalnokaikat kellően fizetni képesek legyenek. 1836-tól fogva „az evangélikus lelkészek és tanítók illetményei is belevonatnak a közvagyon jövedelméből fedezett közszükségletek körébe“, de még igen csekély arányban.

1850-ben az abszolutizmus kora kezdetén a szász universitas Salmen ispán indítványára egyhangúlag elhatározta, hogy a nemzet és a hét bírák vagyonából a főconsistoriumnak évenként 50,000 frtot fizessenek és pedig 5 szász főgymnasium és 6 felsőbb népiskola segélyezésére. A következő évben a „contingensek“ fizetését is fel-fügesztették. A „Widmung“ 1851-ben Thun kultusminister közbenjárása következtében megnyerte a legfelsőbb jóváhagyást. De ezen határozat végrehajtása felett egészen 1859-ig vitázott az osztrák kultusminister a belügyministerrel és Erdély kormányzójával. Véggépeni méltányos elintézését a dolog csak 1876. XII. törvénycikk által nyert.

Igen alaposan tárgyalja szerző az abszolutizmus korát és mély bepillantást enged a két osztrák ministerium közötti harcra.

Sikerült a szerzőnek élénk képet festeni a „szászság vagyoni önkormányzatáról“ is. Chronologiai rendet ugyan némelykor nem tart az egymáshoz tartozó ügyek együtt tárgyalása végett. Látszik, hogy a beosztásánál küzdött a viszonyok bonyolultságával, így néhány ismétlést nem kerülhetett el.

A művet mindenkinek ajánlhatjuk, a ki bepillantást akar szerezni a mostan is még mint „közművelődési hatóság“ fennálló szász egyetem multjáról.

Connert János.

Magyar közjog.

Irta dr. *Kmetty Károly*, Budapest, 1900. Politzer Zsigmond és fia kiadása. Ára 8 korona.

A kiegyezés óta körülbelül hat nagyobb közjogi munka látott napvilágot. Képviselőházi tárgyalásainkat, politikai életünket a közjogi kérdések dominálják, s az említett művek mellett kötetekre menne az a sok kisebb-nagyobb értekezés, mely folyóiratainkban megjelent. Mialatt a külföldön már a nagy gazdasági kérdések léptek előtérbe, nálunk a közjogi megtartotta vezérszerepét, nem hiába nevezik a magyart *Werbőczy* nemzetének.

S hogy az eddig megjelent munkák dacára sincs még kimerítve minden kérdés, (noha ha valami, úgy a közjog majd minden része bő és sokoldalú megvilágításra talált), mutatja az, hogy az előttünk fekvő munka szerzője oly szempontokból kiindulva írhatta meg művét, hogy megtaláltuk benne azt, a mi közjogi irodalmunkban nélkülözhetetlenné teszi, s az újság és érdekesség, de legfőképen az *eredetiség* becsével ruházza föl.

Eredeti, mert bár tárgyilagos szempontból tekint végig a közjog mezején, azt saját felfogásának eredeti és önálló fényével világítja meg. Nézetei mentek, sőt sokban eltérők attól, a mi a napi politika felfogása. Áthatva attól a tudattól, hogy a cathedrának biztos és védett helynek kell lennie, a hová ne érjenek föl a politika hullámcsapásai, szabadon érvényesíti legjobb tudományos meggyőződése szerinti felfogását. Ez az eredetiség az, a mi munkáját becsessé teszi, párosúlva higgadt fölfogásával, okfejtő és nyugodt érvelésével.

Az Ausztriával fönnálló közös viszonyaink szabályozása, a kvóta megállapítása, az alap, melyen a közös ügyekhez való hozzájárulásunk ezen arányát kiszámíthatjuk, a delegáció, Horvátország közjogi helyzete stb. mind oly dolgok, a melyekről évről-évre hosszú viták folynak, s az uralkodó felfogás, mely más aera és újabb idők alatt másként változhatik, könnyen terelheti az író tollát az elfogultság irányába. Az ellen-tétes felfogások között objektív álláspontot foglalni el nem könnyű feladat, és tagadhatatlan érdeme a szerzőnek, hogy elválasztja a tudományt a politikától, és a kényesebb kérdésekben sem vonakodik attól, hogy nyíltan és határozottan foglaljon állást.

Hogy munkájának sajátosságaiból néhányat kiemeljünk, éles disztinkcióval mutat reá arra, hogy a *pragmatica sanctio* voltaképen *nemzetközi jellegű alapszerződés*, a mely megkülönböztetés az 1723. I. és II. tvezikkből önként következik. (Egy *Reflexiones in Articulis* című osztrák kézből eredő munka, — a bécsi áll. levéltár egyik fasciculusában, — maga is *contractust* említ.) Az alázatos és kerestt zavó törvényből világosan domborodik ki a nemzet szabad rendelkezési joga a nőág örökösödésében, és a szabad választás elvének föntartása, annak kiemelésével, hogy a szent korona országai együttesen, elválaszthatatlanul, fölbonthatatlanul és kölcsönösen birtoklandók.

A „Horváth-Szlavon országos illetőség“ kifejezést több politikusunk használta, bizonyára a nélkül, hogy észrevenné e mondás súlyát. Pedig a szigorú disztinkció elmulasztásával máris veszélyes fegyvert adtunk azok kezébe, a kik külön Horvátországot szeretnének látni, mert ez a kifejezés, a melyet magyar író egész ártatlanul vett tolla hegyére, az *egységes magyar állampolgárság* fogalmát osonkítja meg.

Kiemeli, hogy az 1885: XII. tvezikk értelmében a főrendiháznak választott tagjai is vannak, s a míg e testület fönnáll, bár születésre alapított rendi szervezétével kiáltó kontrasztot képez szemben a jogegyenlőség intézményeivel, e törvény jogot ad választott tagokkal bővíteni azok sorát, a kiket nem az egyéni reátermetség, a jogegyenlőség e legszebb és legnemesebb privilégiuma, hanem a születés véletlensége emelt honfitársai fölé.

Arra int, hogy törvényeinkben biztosított jogainkat, a mit véres és békés idők törvényhozói nemzetünk közkincsévé tettek, ne hagyjuk feladásba merülni, és szabatos, hű törvényt magyarázattal örködjünk azok oszonkítatlan épsége fölött.

Meleg hazafias érzés hatja át a józan gondolkodással, és nyugodt, megfontolt ítélettel írott munkát. Az éles distinkciókat itt nem minősíthetjük szórszálhasogatásnak, mert közjogunk világos interpretatioja elsősorban álló érdek. Szolgálatot tett ezáltal nemcsak a jogásznak, és történetírónak, hanem a politikusnak és magának a nagyközönségnek is, melynek szüksége van a politikán kívül álló szerző higgadt megfontolással írott munkájára, a melyhez bizalommal fordulhasson. Úgy hisszük, a munka ezzel elérte célját, s közjogi irodalmunk általa értékesen gyarapodott.

T. B.

Amerikai bölcsészeti tanulmányok.

William James: Der Wille zum Glauben und andere popularphilosophische Essays. Ins Deutsche übertragen von Dr Th. Lorenz. Stuttgart, Frommanns Verlag, 1899. Mk. 3. S. XVI+196.

A kitűnő pszológiájáról (*Principles of Psychology*, 2 vols., Boston, 1890) a szakemberek előtt előnyösen ismert szerző, a régi és híres Harvard-egyetem philosophiai tanára egyike a modern amerikai philosophia legkiválóbb képviselőinek, s a fordítónak köszönettel tartozunk, hogy a könnyebben megközelelhető német nyelv útján alkalmat adott arra, hogy e minden ízében eredeti gondolkodóval megismerkedjünk. Az itt közlött tanulmányokban a bölcsészet legmagasabb problémáit fejtegeti James: *a hit és tudás, a gondolkodás és élet viszonyát*. Alláspontja egészséges visszahatás a yers, rideg természettudományi felfogás ellen, idealistikus világnézet pozitívista alapon. Az emberi léleknek nem elegendő a tudományos megismerés, és pedig azért, mert az nem ér el a dolgok végéig; így rá vagyunk szorítva, hogy gondolatokat alkossunk magunknak a világegyetemről, melybe mi is beletartozunk, hogy a tudománytól megismert tényeket értelmezzük, magyarázzuk. Ez értelmezésben az az *akaraté*, életünk irányzója a főszerep, mert a világfelfogás mindig az egyéni gondolkodás, elhatározás dolga. Ha pusztán szemlélői volnánk a természet tünetényeinek, megelégedhetnénk a tudományos megismeréssel, de mi részesei, tevékeny szereplői vagyunk az életnek, sőt megteremtői a szellemi és erkölcsi világnak; — nekünk tehát föltevésekre, gondolatokra van szükségünk, melyek lelkünknek erőt és irányt adjanak, melyek alapján a szellemi és erkölcsi világot tovább fejleszthessük, s a természeti világgal harmoniába hozhassuk. Itt fonódik össze a hit a tudánnyal, mert e gondolatok, e föltevések már a hit körébe tartoznak. E hit, ez idealistikus világfelfogás jogosultságát, sőt szükségességét fejtegeti James az itt közlött essaykben, fejtegeti nem annyira dogmatikus, mint inkább skeptikus alakban, telve kételylyel a természettudományi megismerés iránt, mely azt hiszi, hogy a tények egymásutánjának kiderítésével (ah mennyi

még abban a hézag, mennyi még abban a hypothesis!) a mindenség titkát már fölfedezte, s a lélek minden szükségletét kielégítette!

A könyv 5 tanulmányt foglal magában, nem rendszeres. összefüggő tanulmányokat, hanem különböző alkalommal, leginkább az egyetemi hallgatókhoz tartott beszédeket, előadásokat, de a melyeket a közös cél fonala összefűz. Címök: *A hithez való akarat, Méltó-e az élet az élésre? A racionalitás érzelme, A determinismus dilemmája, A morálbölcész és az erkölcsi élet.* — A három első a vallásos hit jogosultságának védelmezésével foglalkozik: szerinte a vallásos kérdések mindenkor jogosan fejtegethetők, mert csak az a hit káros, a mely elfelejti, hogy csak hypothesis, s rationalistikus és autoratív igényekkel lép fel. *Ideáljai és hit: a legérdekesebbek és legbecesebbek az emberben,* — s ugyanez áll a népekről és korszakokról. A negyedik essay a szabad akarat kérdésében indeterminista álláspontot foglal el; felfogása e tekintetben az, hogy a véletlennek, lehetőségnek (chance) is helyet kell engednünk a való világban. Megvallom, hogy okoskodása nem tudott engemet meggyőzni s mérsékelt determinista felfogásomtól eltéríteni! Utolsó értekezésében kifejti, hogy egyfelől a morálbölcész az erkölcsi élet tényeihez tartozik magát tartani, s másfelől az erkölcsi élet csak vallásos alapon állhat fenn, az ethikának mindig a metaphysikai, theologiai hittől függőnek kell maradnia.

A mű fordítása — vajjon az eredetinek mélysége hozza-e magával? — kissé nehézkes. A fordításhoz Paulsen Frigyes berlini tanár írt előszót.

R. L.

Új könyvek.

A Franklin Társulat kiadásában legújabbban a következő új könyvek jelentek meg:

„*Magyar király mondák*“, melyekben Gaál Mózes a „Hún és Magyar Mondák“ szerzője folytatólag adja a királyok mondáit egészen Mátyás koráig. Ezzel fejeződik be az a szép munka, melynek megírására a szerzőt a régi krónikák és a magyar történelem olvasása inspirálta. Sorra elvonulnak az olvasó lelki szemei előtt szent István, Imre herezeg, szent László dicsőséges alakjai; a testvérharcokban gazdag Árpádok kora elevenedik meg. A sorból kiválnak a gyöngéd női alakok s mintegy betetőzésül Mátyás király, kit a néphez ezer kapocs fűzött. A „Hún és Magyar Mondák“-at annak idején a kritika dicsérettel fogadta. Ez is méltó folytatás. Melegen ajánljható főképp a serdülő ifjúságnak. A kötetet Gyulay László rajzai ékesítik. Ára egy korona ötven fillér.

„*Orosz elbeszélések*“. Az elbeszélő irodalom terén ma jóformán az orosz íróké az elsőség. Mélység, nagy emberismeret, csodálatos, elütő és a szívekbe lopódzó hang különbözteti meg az ő

elbeszéléseiket, a többi nemzetek elbeszélőitől. Az általános emberi vágyaknak, törekvéseknek, aspirációknak senki sem hívebb kifejezője, mint Turgenyev és utánna a többiek. *Ambrozovics* Dezső egy új orosz író négy elbeszélését gyűjtötte ízléses kötetbe: Polevoi N. P. legújabb munkáiból. És ez az új oroszból átültetett kötet igazolja az orosz literatura mai gazdagságát. Polevoi nem marad el az orosz nagyok mellett, a hogy ő beszél, az csodásan orosz, alakjai megindítóak. Meleg hangulat, rokonérzés fogja el az olvasót. Az érdekes könyv ára 2 korona 50 fillér, illusztrációit méltán illik külön megdícsérni.

A »*Vásárolt szívek*«, *Máriaffi Dávid* regénye, a szerző első nagyobb műve, színes, megkapó és jellemzetes rajza a születési jogait védő főúrnak, a ki mikor a hullámok átesapnak fölötte, áldozatul dobja előitéletét. Csalódás, a vásárolt szívek sivár élete. De a szomorú történettel együtt a szerző az ideális szerelemnek lemondások és küzdelmek után való győzedelmével vigasztal. Máriaffi irányregényt írt: a demokráciát dicsőíti, az előítéleteket ostromozza, a kapaszkodást persifálja. Alapos ismerője a főúri életnek, melynek sok intimitását leste el. *Góró* szép 27 rajza díszíti a formás, értékes kötetet, melynek ára 2 korona 50 fillér.

»*Virág Palkó*« ifjúsági regény s ebből immár a második kiadás, Gaál Mózes tollából. Az árvaházban nevelkedett Virág Palkónak élete sorját írja meg az ifjúság barátja. Elbeszélése hőstét a szorgalom, kitartás, hűség és becsület virtusával ruhazza föl s hőse életével példázza, hogy ezek az erények az életben sikerhez juttatnak. Leányoknak, fiúknak egyaránt bátran kezébe adható ez a kis regény, mely Neogrády Antal szép illusztrációival jelent meg. Ára füzve 3 korona, diszes vászonkötésben 5 korona.

»*Kuják Andris keleti utazása*«, Gaál Mózestól, szintén második kiadásban jelent meg. Egy kalandos életre vágyó diák gyerek viszontagságait beszéli el, mígnem a kis kalandor utoljára is, mikor már jól megregulázta az élet, visszakerül az apai portárára, a hol a keserű kiábrándulás után, okosabb dolgok után lát. Góró illusztrálta, ára 3 korona, diszes vászonkötésben 5 korona.

Az *Olesó Könyvtárban* legújabban *Shakspeare* két művét vetjük egyszerre, mind a kettőt a Kisfaludy-Társaság által kiadott fordításban. Az egyik *III. Richárd király*, melyet Szigligeti Ede ültetett át irodalmunkba, a másik a *Velencei kalmár*, melyet Ács Zsigmond fordított le. Ára 80 fillér. Együttal *Delpit Albertnek* egy kedves beszélye is megjelent az az Olesó Könyvtárban: *Lydia első fellépte*, mely a színészvilágból veszi tárgyát s a szerző ismert művészetével van megírva. Ennek az ára 20 fillér.

A királyi könyvek székely oklevelei.

(X-ik és befejező közlemény.)

- Lőrincz** György (Mindszent) lóf. Bn. G. Megyes, 1614. márc. 17. VII. 181.
 —István (Ménaság) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
 —Mihály (Szent-Miklós) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 580.
 —Péter (Szombatfalva) lóf. R. Zs. Fogaras, 1607. április 17. IV. 25.
 —Tamás, nem. B. Zs. Kolozsvár, 1590. november 25. Km. c. 1591: 68.
- Lőrinczy** István és Péter (Sófalva) lóf. B. Zs. Gyulafejérvár, 1591. április 12. Km. c. L. R. 1591: 228.
- Lukács** György (Havadtő) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 602.
 —György, László, Sámuel és Katalin lóf. Bn. G. Besztercze, 1622 november 17. XI. 27.
 —Mihály (Futásfalva) nem. II. R. Gy. Gyulafejérvár, 1650. március 25. XXV. 43.
- Lukácsi** András és János (Szent-Miklós) nemességét megerősíti B. G. Gyulafejérvár, 1609. január 4. VI. 4.
- Mácsa** Pál (Felső-Csernáton) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban 1655. június 28. XXVI. 578.
- Madaras** Jánosnak u. f. a. Kibéden, kuriával, Abódon, Bere-Kereszturon, Sóvárádon, Szovátán levő birtokaira. B. Zs. Gyulafejérvár, 1585. január 15. I. 271.
- Madarász** Balázs (Csomafalva) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 580
 —János (Szent-Miklós) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban. 1655. június 28. XXVI. 580.
- Magh** István (Homoród-Szent-Márton) nem. Bn. G. Besztercebánya, 1620. július 29. X. 187.
- Magyar** Ralázs és János (Csik-Szent-György) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605
- Magyari** György (Alsó-Csernáton) nem. II. R. Gy. Gyulafejérvár, 1650. március 28. XXV. 37.
- Mihály (Farkaslaka) lóf. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 6. XXVI. 620.
 —Mihály (Udvarhely) nem. A. M. Fogaras, 1678. május 10. XXVIII. 10.
 —Pál (Mező Madaras) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 580.
 —Péter (Szent-Rontás) nem. II. R. Gy. Gyulafejérvár, 1650. április 13. XXV. 207.
- Magyari** Literáti György (Nagy-Ajta) nem. R. Zs. A kelezés ideje és helye hiányzik.¹ IV. 53.
- Mak** Jakab (Udvarfalva) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. jun. 28. XXVI. 570.
- Makai** Jánosnak u. f. a. Mező-Madarason, Kölpényben és Kisfaludon levő részjóságaira, Bn. G. Gyulafejérvár, 1614. július 4. VII. 257.
 —Pál (Szent-Benedek) lóf. II. R. Gy. Kolozsvár, 1653. március 6. XXVI. 483.
- Márk** István és fiai György, István (Közép-Ajta) lóf. II. R. Gy. Besztercze, 1649. november 13. XXIV. 250.
 —Mihály (Szent-Miklós) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban. 1655. jun. 28. XXVI. 580.
 —Péter (Egerpataka) nem. B. Zs. Gyulafejérvár, 1591. január 22. Km. c. 1591: 130.
- Márkos** András (Csik-Várdotfalva) nem II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
 —György (Nyárádtő) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban. 1655. június 28. XXVI. 570.
 —Péter (Réty) lóf. B. Zs. Gyulafejérvár, 1591. január 21. Km. c. 1591: 128.
- Márkus** János (Tapóceza) nem II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.

¹ Itt csak a cím van meg és alája egész más van írva.

- Maros-Vásárhelyt** a borbélyok czéhszabályait megerősíti B. Zs. Gyulafejevárvár, 1591. február 1. Km. c. 1591; 151. A gyalogosok egymás közötti peres ügyei a kapitány, a gyalogosoknak a polgárokkal való peres ügyei pedig a városi előljáróság elé tartoznak. B. Zs. Gyulafejevárvár, 1591. november 25. Km. c. 1591.; 62.; a szöcsök czéhszabályait megerősíti B. G. Kolozsvár, 1609. szeptember 23. V. 79.; biráinak, esküdteinek és lakosainak u. f. a. Bordoson, Székelyfalván, Szent-Annán levő részszöcsökökre B. G. Maros-Vásárhely, 1609. december 14. VI. 415.; lakatosok, csizsárok, nyereg- és paizs-gyártók czéhszabályait megerősíti Bn. G. Maros-Vásárhely, 1615. márczius 24. VIII. 38.; a városnak új privilégiumot ad Bn. G. Hely és kelet nélkül, VIII, 183; a csizmadíák czéhszabályait megerősíti Bn. G. Gyulafejevárvár, 1626. augusztus 20. XII. 59.; polgárok és lakók özvegyeinek perhalasztó levél ne engedtessek I. R. Gy. Gyulafejevárvár, 1036 április 24. XVIII. 154.; a kovácsok czéhszabályait megerősíti I. R. Gy. Gyulafejevárvár, 1642. június 20. XX. 107.
- Márton** Andrásnak Léczfalván egy házhelyet ad Bn. G. Hely nélkül, 1625. szeptember 20. XIV. 100.
- András, lóf. B. G. Brassó, 1610. január 18. VI. 448 — Balázs, lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 580. — Gáspár (Kilyén) lóf. R. Zs. Kolozsvár, 1607. június 14. IV. 59.
- Balázs, Benedek és Ferencz (Csik-Szt-Simon) nem II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Balázs és Miklós (Ménaság) nem II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Ferencz (Csik-Csekefalva) nem II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Ferencz (Dálnok) nem. I. R. Gy. Gyulafejevárvár, 1644. jan 12 XXIII. 4.
- György nem. II. R. Gy. Radnoth, 1649 november 20. XXIV. 310.
- Jakab (Fele) lóf. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 570.
- János (Csik-Kozmás) lóf. II. R. Gy. Kolozsvár, 1655. márczius 1. XXVI. 490.
- Mihály Csik-Szent-Király) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Tamás (Kis-Galambfalva) lóf. R. Zs. Fogaras, 1607. április II. IV. 21.
- Tamás (Tapolcza) lóf. Bn. G. Gyulafejevárvár, 1914. július 22. VII. 274.
- v. Csizsér Mihály (Gyergyó-Szent-Miklós) lóf. II. R. G. Gyulafejevárvár, 1652. márczius 14. XXV. 600.
- Matis** György (Hatolyka) lóf. Bn. G. Nagy-Szombat, 1620. december 20. X. 210.
- Péternek u. f. a. Hatolykán és Alsó-Csernátomban levő birtokára. B. Zs. Gyulafejevárvár, 1584. július 8. I. 233.
- János (Szent-Lélek) nem. B. Zs. Gyulafejevárvár, 1607. máj. 16. IV. 25.
- Tamásnak Szent-Léleken egy házhelyet ad R. Zs. Nagy-Enyed, 1607. szeptember 21. IV. 162.
- Máté** András (Eresztvény) lóf. II. R. Gy. Segesvár, 1650. január 25. XXIV. 316.
- Balázs, Gergely és György (Abásfalva) lóf. II. R. Gy. Gyulafejevárvár, 1650. márczius 8. XXV. 93.
- Gáspár (Vargyas) lóf. II. R. Gy. Gyulafejevárvár, 1653. január 3. XXVI. 120.
- György (Karczfalva) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- György (Náznánfalva) nem. A. M. Gyulafejevárvár, 1619. július 15. XXVIII. 149.
- István és Lőrincz (Oroszhegy) lóf. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 6. XXVI. 620.
- Mátyás (Tekerápatak) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 580.
- Miklós (Remete) lóf. R. Zs. Görgény, 1607. július 12. IV. 153.
- Péter (Csik-Szent-Mihály) nem. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Mátéffi** Balázs és fiai István, János és Péter (Kis-Solymos) lóf. I. R. Gy. Gyulafejevárvár, 1646. márczius 21. XXIII. 22.
- Máthé** Andrásnak u. f. a. Kénoson egy kuriára. B. Zs. Gyulafejevárvár,

1591. július 20. Km. c. 1591. 293.
 —Benedek (Ujfalva) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. július 28. XXVI. 580.
- Ferencz (Havad) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 602.
- Ferencz (Szentegyházás - Oláhfalva) nem. II. R. Gy. Gyulafejevárvár, 1650. július 28. XXV. 265.
- Ferencz, Mihály, Pál és Péter (Zabola) nem. Bn. G. Szakolcza, 1622. január 5. XI. 26.
- István (Albis) lóf. R. Zs. Maros-Vásárhely, 1607. ápr. 5. IV. 16
- Tamás (Göröczfalva) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Mátyás** Demeter és György (Pálfalva) lóf. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 6. XXVI. 620.
- István és Péter (Kászon-Impérfalva) lóf. I. R. Gy. Gyulafejevárvár, 1632. február 11. XXVI. 240.
- Mihály (Bikfalva) lóf. I. R. Gy. Gyulafejevárvár, 1631. július 10. XVI. 217.
- Péter (Bodok) lóf. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 6. XXVI. 587.
- Mátyási** Péter (Ny.-Szereda) gy. B. G. Kolozsvár, 1609. decz. 12. VI. 370.
- Maurer** Mihálynak Ürmösön egy nemesi kuriát és házat ad. I. R. Gy. Gyulafejevárvár, 1642. július 17. XX. 115; — Ürmösön a n. Sükösd György ins. I. B. Gy. Zbovó, 1645. február 10. XXI. 114.
- Maylád** Margit sóvárággyai jobbágyait a tizedfizetés alól felmenti B. Zs. Gyulafejevárvár, 1589. május 27. II. 553.
- Menyhárt** András (Nyárad-Szereda) gy. B. G. Gyulafejevárvár, 1608. június 10. V. 72.
- György (Szombatfalva) lóf. R. Zs. Fogaras, 1607. április 28. IV. 199.
- Pál (Csatószeg) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Meszes** Bálint (Felső-Szent-Mihályfalva) lóf. R. Zs. Gyulafejevárvár, 1607. szeptember 7. IV. 148.
- Mészáros** János (Kézdi-Szent-Lélek) lóf. I. R. Gy. Gyulafejevárvár, 1646. április 4. XXIII. 25.
- László (Mező-Madaras) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 570
- Lőrincz (Szent-Ábrahám) gy. B. Zs. Gyulafejevárvár. 1589. május 14. II. 515.
- Mihály** András, Bálint, Benedek (Árkos) lóf. R. Zs. Kolozsvár, 1607. július 17. IV. 162.
- András (Csik-Szent-Simon) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Benedek (Tusnád) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605
- Ferencz (Csik-Szent-Király) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Gergely (Lengyelfalva) lóf. R. Zs. Fogaras, 1607. április 17. IV. 25.
- Imre (Csik-Kozmás) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- János (Malomfalva) lóf. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 620.
- János (Szent-Miklós) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 587.
- Márton (Ujfalva) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 580.
- Tamás, lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 58
- Mikes** Gábornak és Péternek (Papolez) Papolezon, Zágóban, Körösön, Krasznán, Martonfalván jobbágyokat ad B. G. Kolozsvár, 1619. október 31. VI. 369.
- Györgynek (Zágon) u. f. a. Zágóban kuriával és nejének Szőresei Ilonának Kovásznán, Barátoson, Szőröcsén, Imecsfalván levő részjóságaira B. Zs. Gyulafejevárvár, 1584. április 30. I. 216.
- Györgynek u. f. a. Zágóban kuriával, Papolezon, Körösön, Kovásznán és Pákén levő részjóságaira, B. Zs. Gyulafejevárvár, 1591. március 20. Km. c. 1591. 188.
- Mihálynak u. f. a. Papolezon kuriával, Zágóban, Pákén, Barátoson, Körösön, Martonfalván, Maksán, Bitán; nejének László Annának, Papolezon, Zágóban kuriával, Barátoson, Zabolan, Teleken, és Kovásznán levő részjóságaira. B. Zs. Gyulafejevárvár,

1584. január 26. I. 171.; a n. Simon János birtokát adja B. Zs. Gyulafejevárvár, 1584. április 1. I. 216.
- Mikházai** szerzetesek törvényeinek megerősítése B. Á. átírja II. R. Gy. Kolozs-Monostoron, 1656. december 29. kelt oklevelét. Szász-Sebes, 1659. május 29. XXVII. 201.
- Miklós András és Ferencz** (Mádéfalva) lóf. II. R. Gy. Gyulafejevárvár, 1650. július 20. XXV. 284
- Antal (Agyagfalva) lóf. B. G. Gyulafejevárvár, 1609. július 15. VI. 263.
- Benedek (Tekerőpaták) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 580.
- Ferencz (Ménaság) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Ferencz (Szent-Lélek) lóf. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 6. XXVI. 620.
- János (Fancsal) lóf. R. Zs. Marosvársárhely, 1607. márczius 22. IV. 62.
- Mihály (Sepsi-Szent-György) nem. B. I. Kassa. 1606. márczius 9. III. 3.
- Péter (Csik-Csekefalva) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Miklósvárszéknek** adott szabadalom. Bn. G. Szatmár, 1624. decz. 22. XI. 55.
- Mikó** Ferenczet (Hidvég) Csik-Gyergyó és Kászonszék király bírájává kinevezi Bn. G. Nagy-Szében, 1613. november 18. VII. 10.; — adja a nyugtodi Donáth Péter részjóságát Vacsaracson, melyet a háboruban való meg nem jelenés miatt vesztett el, Bn. G. Radnóth, 1628. június 10. XIV. 50
- Józsefnek egy részjóságot ad Baróthon. I. R. Gy. Kolozsvár, 1635. decz. 20. XVIII. 88.
- Péternek Bodókon egy részjóságot ad B. Zs. Medgyes, 1588. december 18. II. 154.
- Mikola** Gergely (Csik-Borsova) lóf. Bn. G. Magyar-Brod, 1621. szeptember 28. XI. 14.
- Miklós (Göröczfalva) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Mindszenty** Benedeknek Szabadon egy kuriát ad B. Zs. Gyulafejevárvár, 1583. június 23. I. 72.
- Miske** Borbárának, Andóczy Lőrinc özvegyének u. f. a. Cserefalván levő kuriájára és birtokára. B. Zs. Kolozsvár, 1584. december 20. I. 278.
- Moczár** Pál (Csicsó) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Magyaróssi** István (Sóvárád) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 602.
- Mohai** Mihály (Ders) nem. II. R. Gy. Gyulafejevárvár, 1653. márczius 8. XXVI. 199.
- Molnár** Bálint és Mihály (Csik-Szent-Tamás) nem. II. B. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Benedeknek u. f. a. Alsó-Csernátonban levő részjóságaira B. G. Kolozsvár, 1609. október 18. VI. 383.
- Dániel, György és Péter (Nagy-Baczon) lóf. II. R. Gy. Gyulafejevárvár, 1649. július 6. XXIV. 146.
- János (Mező-Bánd) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 570.
- Miklós (Havad) gy. B. G. Gyulafejevárvár, 1608. június 10. V. 72.
- v. Kis Id. Kis.
- Molnos** Gergely (Korond) lóf. Bn. G. Gyulafejevárvár, 1614. július 5. VII.
- Molnossy** Ilyés (Sepsi-Szent-Király) gy. B. Zs. Gyulafejevárvár, 1591. május 8. Km. c. L. R. 1591. 233.
- Morár** Márton (Felső-Csernáton) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 578.
- Musnai** orthodox és unitárius híveknek a templom felett való kiegyezésöket megerősíti I. R. Gy. Gyulafejevárvár, 1644. január 14. XXI. 134.
- Muszka** Miklós (Maros-Szent-Király) gy. B. G. Gyulafejevárvár, 1608. június 10. V. 72.
- Nagy** Albertnek u. f. a. Agyagfalván levő kuriájára B. Zs. Gyulafejevárvár 1583. szeptember 5. I. 106.
- Albert (Panyit) lóf. R. Zs. Gyulafejevárvár, 1607. augusztus 21. IV. 150. — István, lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 570.
- András és fiai András, Ferencz, György és István (Abosfalva) nem. A. M. Gyulafejevárvár, 1678. december 20. XXVIII. 91.

- Nagy András** (Csávás) lóf. A. M. Gyulafejérvár, 1678. október 28. XXVIII. 80. — István és János lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 570.
- **András** (Köpecz) lóf. Bn. G. Gyulafejérvár, 1622. szeptember 23. XI. 23. — György, nem. R. Zs. Gyulafejérvár, 1607. május 25. IV. 244. — János és Mihály lóf. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 6. XXVI. 587.
- **Andrásnak** (Szent-Gericez) Szent-Gericezen egy házhelyet ad A. M. A gyéresi táborban, 1662. augusztus 20. XXVII. 524. — Dimény gy. B. G. Gyulafejérvár, 1608. június 10. V. 72. — János, nem. I. R. Gy. Fogaras, 1635. február 12. XVIII. 25.
- **Anna**, Bethlen Miklósné magtalan halála esetén, vagy ha másképpen a nyárádtói jószágga a fiscusra száll, azt Gyulai Pálnak adatni kéri Báthori I. B. Zs. Gyulafejérvár, 1588. december 2. II. 136.
- **Antalnak és Imrének** u. f. a Jásfalván és Dályában levő részjószággaikra, B. Zs. Gyulafejérvár, 1509. június 5. II. 593.
- **Antal és Gergely** (Farkaslaka) lóf. R. Zs. Fogaras, 1607. április 7. IV. 19. — Bálint, Gergely és János lóf. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 6. XXVI. 620.
- **Ábrahám** (Alsó-Szent-Mihályfalva) lóf. R. Zs. Gyulafejérvár, 1607. szeptember 7. IV. 148. — István, lóf. II. R. Gy. Gyulafejérvár, 1650. április 6. XXV. 145.
- **Balázs** (Csokfalva) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 602.
- **Balázs** (Csik-Delne) nem. II. R. Gy. Gyulafejérvár, 1653. február 26. XXVI. 154. — Péter lóf. Bn. G. Kolozsvár, 1622. május 11. XI. 22.
- **Balázs** (Mihályfalva) nem. B. I. Kassa, 1607. május 8. III. 26.
- **Balázs és István** (Sepsi-Szent-György) nem. I. R. Gy. Fogaras, 1635. február 2. XVIII. 194.
- **Bálint** (Abod) gy. B. G. Gyulafejérvár, 1608. június 10. V. 72.
- **Bálint** (Fancsal) lóf. R. Zs. Fogaras, 1607. június 15. IV. 64.
- Nagy Barnabás** (Közép-Ajta) lóf. B. Zs. Gyulafejérvár, 1689. május 27. II. 225. — János lóf. II. R. Gy. Gyulafejérvár, 1649. május 31. XXIV. 137.
- **Boldizsár** (Csik-Rákos) nem. B. Á. Gyulafejérvár, 1659. július 2. XXVIII. 249.
- **Boldizsár** (Rigmány) gy. B. G. Gyulafejérvár, 1608. június 10. V. 72.
- **Boldizsárnak és nejének** Ráday Borbárúnak (Sinfalva) u. f. a Bethfalván levő részjószágokra Bn. G. Gyulafejérvár, 1617. december 22. X. 14.
- **Ferencz és István** (Remete) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 580.
- **Ferencz** (Ujfalu) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 580.
- **Gál** (Székes) lóf. I. R. Gy. Gyulafejérvár, 1635. augusztus 3. XVI. 241.
- **Gergely** (Csegez) nem. Bn. G. Nagy-Szombat, 1620. szeptember 18. X. 202. — István a fejedelem gyalog katonái alyezérének, nem. II. R. Gy. Gyulafejérvár, 1649. július 14. XXIV. 132.
- **Gergely** (Káposztás-Szent-Miklós) nem. II. R. Gy. Gyulafejérvár, 1653. márczius 7. XXVI. 193. — Mihály, lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 602.
- **Gergely** (Sztotyor) nem. R. Zs. Fogaras, 1607. április 23. IV. 26.
- **György** (Bede) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 602.
- **Györgynek** (Homoród-Almás) Homoród-Almásan egy lakatlan telket ad B. Zs. Gyulafejérvár, 1591. május 23. Km. e. 1591: 250.
- **György** (Jobbágytelke) lóf. II. R. Gy. Gyulafejérvár, 1651. július 1. XXV. 470.
- **György és testvére János** s annak fiai Lőrincz, Márton, Mihály (Mikháza) nem. II. R. Gy. Gyulafejérvár, 1645. február 10. XXIV. 90.
- **György** (Nyujtód) nem. II. R. Gy. Segesvár, 1650. január 10. XXIV. 276.
- **Györgynek** Székely-Udvarhelyen egy házat ad I. R. Gy. Segesvár, 1635. november 22. XVIII. 86.

- György (Szent-Rontás) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 602.
- Imre (Havad) gy. B. G. Gyulafejérvár, 1608. június 10. V. 72
- Imrének Zetelakán egy rész jóságot ad B. Zs. Gyulafejérvár, 1573. szeptember 20. I. 110; Zetelakán egy rész jóságot ad B. Zs. Gyulafejérvár, 1589. április 6. II. 503.
- Istvánnak (Aldoboly) Görgény-Szent-Imrén egy házhelyet ad A. M. Segesvár, 1663. április 5. XXVII. 666.
- János nem. II. R. Gy. Gyalu, 1652. október 13. XXVI. 66.
- István (Ernye) lóf. Bn. G. Fogaras, 1614. április 1. VII. 167.
- István (Fel-Ajta) lóf. II. R. Gy. Segesvár, 1650. január 23. XXIV. 308.
- István, János és Péter (Felső-Szent-Mihályfalva) lóf. B. Zs. Gyulafehérvár, 1607. szeptember 7. IV. 148.
- István (Hatolyka) nem. Bn. G. Kolozsvár, 1609. május 1. 166.
- István és Pál (Kocsárd) lóf. D. Zs. Gyulafejérvár, 1588. márczius 21. II. 35.
- István (Lukafalva) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 602.
- János (Erdő-Szent-György) lóf. B. G. Kolozsvár, 1608. szeptember 28. V. 83.
- János és Péter (Ilenczfalva) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 602.
- János (Sepsi-Szent-Iván) lóf. II. R. Gy. Gyulafejérvár, 1650. április 2. XXV. 107.
- János (Réty) lóf. II. R. Gy. Gyulafejérvár 1650. márczius 29. XXVI. 182.
- Lőrincz (Csik-Szent-György) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXIV. 605.
- Lukács (Ménaság) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Lukács (Szárász-Ajta) lóf. II. R. Gy. Segesvár, 1650. január 20. XXIV. 292.
- Mártonnak u. f. a. Mező-Sámszondon kuriával és Agárdon levő részjóságra, B. G. Maros-Vásárhely, 1609. december 14. VI. 413.
- Márton (Baczka-Madaras) lóf. R. Zs. Fogaras, 1607. márczius 29. IV. 14.
- Márton (Hagymás-Bodon) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 602.
- Márton, (Kilyén) lóf. B. G. Brassó. 1610. január 16. VI. 476.
- Máté (Csik-Szent-Domokos) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban 1655. július 7. XXVI. 605.
- Máténak (Korondon) több telket ad Bn. G. Gyulafejérvár, 1618. augusztus 20. X. 85.
- Mihály, neje Csiszér Anna és gyermekei János, László, Pál és Péter (Köröspatak) nem. II. R. Gy. Gyulafejérvár, 1651. június 27. XXV. 477.
- Mihály (Lőrinczfalva) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 602.
- Mihály és Péter (Nagy-Ajta) lóf. II. R. Gy. Gyulafejérvár, 1650. márczius 29. XXV. 140.; — Mihály és fia György, Tamás, lóf. II. R. Gy. Gyulafejérvár, 1650. június 10. XXV. 268.
- Mihály (Torboszló) gy. B. G. Gyulafejérvár, 1608. június 10. V. 72.
- Miklós és Tamás (Csik-Szent-Tamás) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Miklós (Kibéd) gy. B. G. Gyulafejérvár, 1608. június 10. V. 72.
- Miklós (Tusnád) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Lukács és Pál (Bere) gy. B. G. Gyulafejérvár, 1608. június V. 72.
- Pál (Ilendfalva) lóf. B. G. Meggyes, 1609. december 31. VI. 420.
- Péter (Kövend) nem. B. G. Kolozsvár, 1609. február 16.
- Tamásnak, lengyelfalvi Orbán Tamás javára tett végrendeletét megerősíti B. Zs. Gyulafejérvár, 1588. december 22. II. 159.
- Tamás (Nagy-Bölon) nem. B. G. Kassa, 1606. szeptember 29. III.
- v. Szász János (Sepsi-Köröspatak) nem. I. R. Gy. Gyulafejérvár, 1642. július 16. XX. 154.
- v. Szász Lőrincz (Vajda-Szent-Iván) nem. Bn. G. Gyulafejérvár, 1625. május 25. XXI. 26.
- v. Székely Ferencz (Pálfalva) nem.

- B. Zs. Gyulafejérvár, 1590. szeptember 18. Km. c. 1591: 23.
- v. Szolga András (Oklánd) nem. A. M. Gyulafejérvár, 1679. június 10. XXVIII. 118.
- Kosa János (Székely-Udvarhely) lóf. B. Zs. Gyulafejérvár, 1584. január 23. I. 173.
- Vajna András (Páva) lóf. B. Zs. Gyulafejérvár, 1584. május 4. I. 250
- Nemes András** (Csokfalva) gy. B. G. Gyulafejérvár, 1608. június 10. V. 72.; — Mihály, lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban. 1655. június 28. XXVI. 692.
- Baláznak és Jánosnak (Hidvég) a magtalanul elhalt Geréb János árapataki és erösi részjóságait adja Bn. G. Meggyes, 1614. márczius 15. VII. 181.
- György és Mihály (Szent-Iván) gy. B. G. Gyulafejérvár, 1608. június 10. V. 72.
- Németh Venczel** (Vargyas) lóf. R. Gy. Kolozsvár, 1655. márcz. 9. XXVI. 491.
- Nyiró Péter** (Mindszent) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban. 1655. július 7. XXVI. 605.
- Nyujtödi Györgynek** (Szent-Demeter) u. f. a. Pipén és Zsákodon levő birtokaira. B. Zs. Gyulafejérvár 1583. november 5. I. 125.
- Okos Péter** (Csik-Szent-György) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban 1655. július 7. XXVI. 605.
- Tamás (Ménaság) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban. 1655. július 7. XXVI. 605.
- Oláhfalva** lakóit mindennemű tized „capeciale vulgo hadnagy zab“ fizetés alól felmenti B. Zs. Gyulafejérvár, 1589. márczius 5. II. 294.; privilegiuma I. R. Gy. Gyulafejérvár, 1631. június 25. XVI. 235.
- Oláh György** (Kövesd) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban 1655. június 28. XXVI. 570.
- Imre (Csomafalva) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 580.
- István (Zágon) nem. B. Á. Segesvár, 1658. november 24. XXVII. 12.
- János és Mihály (Gyergyó-Ujfalu) lóf. II. R. Gy. Gyulafejérvár, 1652. december 22. XXVI. 77.
- Olti András** (Márkosfalva) lóf. Bn. G. Gyulafejérvár, 1624. július 4. XI. 54.
- Orbai** széki solymárok kiváltságait megerősíti I. R. Gy. Gyulafejérvár, 1634. június 27. XVIII. 1.
- Orbán Ferencznek** (Lengyelfalva) a magtalanul elhalt Márkosfalvi Ádámnak Miklósfalván kuriával; és Kányádon levő részjóságait adja II. R. Gy. Gyulafejérvár, 1653. márczius 1. XXVI. 154.
- Ferenc és György (Csik-Várdotfalva) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- György (Oroszhegy) lóf. B. G. Kolozsvár, 1609. április 25. VI. 132
- Jakab (Márkosfalva) lóf. R. Zs. Fogaras, 1607. április 16. IV. 21.
- Máté (Lövéte) lóf. R. Zs. Kolozsvár, 1607. június 12. IV. 154.
- v. Szöcs ld. Szöcs.
- Osvát Gergely** (Havad) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 602
- Osváth Jákob és Péter** (Bethlenfalva) lóf. B. Zs. Korpona, 1605. november 22. III. 13.
- Ozdy Györgynek** (Gálfalva) u. f. a. Gálfalván, Monyaion, Boozson, Szent-Lászlón, Szent-Rontáson, Lörinczfalván, Nyárádtőn, Lukafalván, Selyén levő részjóságaira B. G. Maros-Vásárhely, 1609. december 13. VI. 409.
- Pajor András** (Baróth) lóf. II. R. Gy. A stroesti táborban 1655. július 6. XXVI. 587.
- Palkó István** (Csik-Szent-Tamás) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban 1655. július 7. XXVI. 605.
- Pál András és György** (Baróth) lóf. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 6. XXVI. 587.; — Péter lóf. II. B. Gy. Gyulafejérvár, 1649. július 8. XXIV. 121.
- András (Vadasd) gy. B. G. Gyulafejérvár, 1603. június 10. V. 72.
- Bálint (Oroszhegy) lóf. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 6. XXVI. 620.
- Benedek és Tamás (Alsó-Csernáton) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 578.
- Ferencz (Ámádefalva) nem. II. R.

- Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Ferencz és István (Remete) lóf. II R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 580.
- Gergely és György (Dálnok) nem. I. R. Gy. Gyulafejérvár, 1644. január 13. XXIII. 3.
- György (Csík-Rákos) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- István (Siklód) nem. II. R. Gy. Fogaras, 1654. április 4. XXVI. 392.
- István (Vargyas) lóf. B. G. Gyulafejérvár, 1609. július 15. VI. 262.
- János és Márton (Csatószeg) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- János (Csomafalva) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 580.
- János (Ujfalú) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 580.; Mihály, lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 580.
- Jeremiás (Szováta) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1645. június 28. XXVI. 602.
- Lőrincz (Tusnád) lóf. B. G. Brassó, 1610. január 18. VI. 448.
- Márton (Szövérd) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 602.
- Máthé (Kilyénfalva) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 580.
- Péter (Csik-Szent-Király) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Péter (Ménaság) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Tamás (Csik Szent-Mihály) lóf. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Páljános** Benedek, Jakab, János, László, Péter (Bikfalva) nem. II. R. Gy. Brassó, 1650. február 16. XXIV. 316.
- Pálfi István** (Szováta) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 602.
- János és fiai András és János (Andrásfalva) nem. B. G. Görgény, 1610. január 31. VI. 451.
- Pálffy** Andrásnak (Gagy) u. f. a. Andrásfalván és Szent-Ábrahámon levő részjóságaira, B. Zs. Gyulafejérvár, 1589. május 10. II. 507; — Miklós-nak Ocsfalván kuriával. Bikafalván, Recsenyédén, Égésen, Farkaslakán részjóságokat ad II. R. Gy. Gyulafejérvár, 1654. február 1. XXVI. 300.
- Péternek u. f. a. Tordátfalván és Bélafejérvár levő részjóságaira, B. Zs. Gyulafejérvár, 1589. május 10. II. 508.
- Pálóssy** János cancellariai jegyzőnek Székely-Udvarhelyen két és Homoród-Jánosfalván egy házat az adófizetés alól felmentü. B. G. Kolozsvár, 1608. április 13. V. 6.
- Panithi** István (Baczka-Madaras) lóf. Bn. G. Meggyes, 1614. augusztus 5. VII. 285.
- Pankotay** András (Alsó-Szent Mihályfalva) lóf. R. Zs. Gyulafejérvár, 1607. szeptember 7. IV. 148.
- Pap** András, István, János és Sámuel (Kézdi-Vásárhely) nem. A. M. Fogaras, 1682. február 16. XXVIII. 235.
- György és fiai György, Sámuel (Csernátfalva) nem. A. M. Gyulafejérvár, 1678. június 6. XXVIII. 45.
- István (Alsó-Csernát) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 578.
- István (Bánd) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 570.
- Pásztor** Gergely (Havad) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 602.
- János (Bánd) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 570.
- Patakfalvi** Benedek (Énlaka) lóf. B. Zs. Gyulafejérvár, 1583. június 6. I. 42.
- János (Bethfalva) lóf. R. Zs. Maros-Vásárhely, 1607. márczius 23. IV. 17.
- Pataki** Jánosnak u. f. a. Tófalván levő birtokára, R. Zs. Enyed, 1607. szeptember 24. IV. 163.
- Patkos** Gergely és István (Szent Gerice) gy. B. G. Gyulafejérvár 1603. június 10. V. 72.
- Pávay** Gergely (Sámsond) lóf. II. R.

- Gy. A ploesti táborban, 1655. jun. 28. XXVI. 570
- Tamásnak (Páva) Szárazpatakon Alsó- és Felső-Volánon, Karatán 300 frtért részjóságokat ins. I. R. Gy. Fogaras, 1647. XXII. 21.
- Péchy** Simonnak Szent-Erzsébeten kuriával, Magyar-Hidegkúton, Kereszturfalván, Búnon, Ujlak Pusztán részjóságokat ad. B. I. Kassa, 1606. május 2. III. 2.
- Pénzes** János (Vásárhely) nem. B. G. Gyulafehérvár, 1608. június 17. V. 186.
- Péntek** János (Felső-Szent-Mihályfalva) lóf. R. Zs. Gyulafejérvár, 1607. szeptember 7. IV. 148.
- Perffi** v. Sipos. Ld. Sipos.
- Perneszy** Annának (Osztopán) előbb a Bánffy György, azután az Apaffy István özvegyének Maros-Szent-Királyon tíz részjóságot ad B. Zs. Kolozsvár, 1590. november 25. Km. e. 1591: 09; — Istvánnak Telegdi Bacsonban egy részjóságot ad B. Zs. Gyulafejérvár, 1590. deczember 12. Km. e. 1591: :3
- Perussith** Annának, Farkas János özvegyének Rugonfalván egy telket ad B. Zs. Gyulafejérvár, 1589. július 13. II. 592.
- Pete** Balázs (Panyit) lóf. II. R. G. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 570.
- Miklós (Buzaháza) lóf. B. G. Görgény, 1610. február 1. VI. 453.
- Péter** András (Bánfalva) lóf. B. Zs. Kolozsvár, 1607. június 27. IV. 41.
- Balázs (Sepsi-Szent-Király) Gy. B. Zs. Gyulafehérvár, 1591. július 8. Km. e. 1591: 329.
- Dániel (Vacsaresi) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 6. XXVI. 605.
- Ferenc és Miklós (Mindszent) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban 1655. július 7. XXVI. 605.
- Istvánnak u. f. a. Albison levő házára, Bn. G. Besztercze. 1622. október 7. XI. 25.
- István (Csik-Szent-Márton) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- István (Oroszhegy) lóf. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 6. XXVI. 620.
- János (Csik-Jenőfalva) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- János (Csik-Szent-Domokos) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- János (Csik-Szent-Király) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban 1655. július 7. XXVI. 605.
- Mihály (Ámádéfalva) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Péterffy** Boldizsár (Mogyorós) nem. B. Zs. Gyulafejérvár, 1591. május 6. Km. e. L. R. 1591: 229.
- Péterfi** Miklós (Mogyorós) gy. B. G. Gyulafejérvár, 1608. június 10. V. 72.
- Pethe** Gergely (Nyárádtő) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 570.
- Petky** Ferencnek (Ders) a n. Petky János kiskorú fiának u. f. a. Dersben kuriával, Musnán, Kányádon, Jásfalván, Egeben, Szent-Lászlón, Gyepesen, Agyagfalván, Mogyoróson, Dobófalván, Vágáson, Bétán, Oroszhegyen, Zetelakán, Felső-Boldogasszonyfalván levő részjóságaira Bn. G. Gyulafejérvár, 1614. július 29. VII. 282; — Istvánnak Jásfalván a n. Petky Balint részjóságát adja B. Zs. Gyulafejérvár, 1584. január 4. I. 161.; — Istvánnak Zsomboron, Homoród-Szent-Péteren és Homoród-Ujfalun részjóságokat ad Bn. G. Száldobos, 1629. május 26. IV. 98.; Homoród-Szent-Péteren, Hom.-Ujfalun, Zsomboron részjóságokat ad I. R. Gy. Kolozsvár, 1635. decz. 8. XVIII. 85.
- Pető** Balázs, Miklós, Simon (Angyalos) Gy. B. Zs. Gyulafejérvár, 1591. február 8. Km. e. 1591. 245; — Tamás lóf. R. Zs. Gyulafejérvár, 1507. május 8. IV. 31.
- György (Karácsonyfalva) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 602.
- János (Felfalu) nem. B. G. Vécs, 1610. február 5. VI. 458.
- János (Káposztás-Szent-Miklós) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 602.

- Petró János** (Bögöz) lóf. B. Á. Besztercze, 1659. márczius 15. XXVII. 101.
- Petres András** (Tusnád) nem. II. R. Gy. A strojesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- **Márton** (Csik-Szent-György) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Petróczy Dániel** (Felső-Szent-Mihályfalva) lóf. R. Zs. Gyulafejérvár, 1607. szeptember 7. IV. 148.
- Pilátos Boldizsár** (Dálnok) lóf. B. Zs. Gyulafejérvár, 1591. január 21. Km. c. L. R. 1591. 128.
- Piroska Lőrincz** (Pálfalva) lóf. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 6. XXVI. 620.
- Poka Gáspár** (Eössi) Gy. B. Zs. Gyulafejérvár, 1590. szeptember 21. Km. c. L. R. 1591. 6.
- Pókay Balázsnak és Istvánnak** (Káposztás-Szent-Miklós) u. f. a. Csomortányban több jobbágy telekre B. Zs. Gyulafejérvár. 1591. május 12. Km. c. L. R. 1591. 313.
- Polgár Mihály** (Szent-Miklós) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 580.
- Polyák Jánosnak** u. f. a. Székelyfalva, Bergenye, Harecz, Kövesd, Ménes, Csávás, Fele, Galambod, Udvarfalva, Szabad, Bordos, Szabéd községekben levő birtokaira B. Zs. Gyulafejérvár, 1583. június 7. I. 46.
- Pontos János** (Bánd) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1652. június 28. XXVI. 570.
- Popa György és Miklós** (Csákó) nem. A U. Gyulafejérvár, 1680. május 28. XXVIII. 187.
- Porondy János és Márton** (Ujszékely) lóf. R. Zs. Kolozsvár, 1607. június 20. IV. 81.
- Porzsoló János, Márton és Tamás** (Alsó-Csernáton) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 578.
- Potyó Gergely** (Lemhény) lóf. II. R. Gy. A strojesti táborban, 1655. július 6. XXVI. 618.
- Pozsgai György** (Felfalu) nem. Bn. G. Gyulafejérvár, 1627. április 25. XIV. 4.
- Puskás Balázs, István, Tamás** (Ditró lóf. II. R. Gy. Gyulafejérvár, 1650. április. 4. XXV. 114.
- Pünkösti Györgynek** (Uzon) Uzonban jobbágyokat B. a. Deés, 1659. február 4. XXVII. 59.; — **Máté**, nem. II. R. Gy. Gyulafejérvár. 1656. február 28. XXVI. 614.; — **Pál**, nem. II. R. Gy. Gyulafejérvár, 1650. április 6. XXV. 73.
- Püspöki János** (Káposztás-Szt.-Miklós) nem. I. R. Gy. Gyulafejérvár, 1647. április 23. XVIII. 61.
- Radó Albert** (Harasztos) nem. II. R. Gy. Gyulafejérvár, 1649. február 8. XXIV. 52.
- Rád Mátyásnak** (Nagy-Ajta) u. f. a. Nagy-Ajtán levő kuriájára. B. Zs. Gyulafejérvár, 1583. július 6. I. 76.
- Ráday Gergelynek** a Kaczay Gergely magvaszakadtával kinstárra szállott birtokot adja B. Zs. Gyulafejérvár, 1583. április 10. I. 15.; Tordátfalván egy jobbágytelket ad B. Zs. Gyulafejérvár, 1591. május 10. Km. c. 1591. 258.
- Rákoczy Zsigmondnak** (Felső-Vadász) Görgény várát és Görgény-Szent-Imrét a hozzá tartozókkal adja I. R. Gy. Gyulafejérvár, 1643. szeptember 25. XXI. 5.
- Ráncz János** (Csik-Rákos) nem. II. R. Gy. A strojesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Rápolthy Mátyás** (Székely-Udvarhely) nem. B. Zs. Gyulafejérvár, 1588. december 23. II. 163.
- Rátz Péter** (Harasztkerék) nem. Gyulafejérvár, 1679. június 9. XXVIII. 101.
- Ravai János** (Somosd) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 602.
- Favasz Mihály** (Tusnád) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Ravazdy Györgynek** Köpeczen jószágokat ad B. Zs. Gyulafejérvár, 1590. szeptember 28. Km. c. 1591. 25.
- Rákosi András** (Ilyefalva) nem. Br. K. Kolozsvár, 1630. április 24. XVI. 61.
- Györgynek Csernátonban kuriával, Futásfalván, Ikafalván jobbágytelkeket ad B. G. Brassó 1610. január 17. VI. 444.
- György és Pál (Aldoboly) lóf. Bn

- G. Gyulafejérvár, 1628. április 18. XII. 88
- Imre és János (Hagymás-Bodon) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban 1655. június 28. XXVI. 602.
- György István, János, Máté és Mihály (Felső-Csernáton) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1659. június 28. XXVI. 605.; — Miklós lóf. B. Zs. Gyulafehérvár, 1589. május 3. II. 468.
- István (Alsó-Csernáton) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 578.; — János, lóf. I. R. Gy. Gyulafehérvár, 1647. márczius 28. VIII. 34.
- Régeni** v. Tekerő János (Magyar-Régen) nem B. Á. Besztercze, 1659. márczius 6. XXVII. 130.
- Rend** Márton (Szabéd) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 570.
- Részegh** Tamás (Csik-Szent-Márton) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Réthy** Istvánnak és nejeének Apor Margitnak (Alsótörja) u. f. a. Páloson, Szárazpatakon, Peselneken és Kantán levő birtokaira Bn. G. Gyulafejérvár, 1625. május 24. XIII. 39.
- Réthy** István (Gállfalva) nem. adómentességgel. A. M. Meggyes, 1662. október 20. XXVII. 554.
- Réti** Mihály és Pál (Szent-Miklós) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 580.
- Rhédey** Jánosnak (Kis-Réde) Homoród-Szent-Pálon kuriával, Szent-Péteren, Városfalván, Jánosfalván, Tankófalván, Recesenyéden, Szent-Mártonban, Lövétén, Gyepesen, Lakodon, Bányban, Almáson, Karácsonfalván, Oklándon, Ujfalun, Oláhfalun, Remetén, Vargyason, Dályában, Musnán részjóságokat és Székely-Udvarhelyen egy házat ad. II. R. Gy. Gyulafejérvár, 1651. május 1. XXV. 464.; Erdő-Szent-Györgyön kuriával, Ha-radtón, Vadasdon, Rigmányban, Havadon, Gegezen, Csokfalván, Szent-Istvánon, Makkfalván, Kibéden, Váradon, Bözödön, Ujfalun, Raván, Kőrispatakon részjóságokat ad. II. R. Gy. Gyulafejérvár, 1651. május 1. XXV. 466.; —
- Lászlónak Vécs várát a hozzátartozókkal adja A. M. A kolozsvári táborban, 1662. jun. 21. XXVII. 480.
- Rhét** István (Gyergyó-Szent-Miklós) lóf. II. R. Gy. Gyulafejérvár, 1654. február 9. XXVI. 237.
- Rigmányi** Albert (Rigmány) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 602.
- Rigó** Márton és Miklós (Homoród-Almás) lóf. B. Zs. Gyulafejérvár, 1591. május 16. Km. c. L. R. 1591. 291.
- Roffain** Ferencz, Balázs, János, Jakab és Péter (Tusnád) lóf. Bn. G. Falfalva, 1618. február 2. X. 71.
- Román** Sándornak Boldogasszonyfalván egy kúriát ad. II. R. Gy. Gyulafejérvár, 1653. április 21. XXVI. 224.
- Sáfar** Miklós (Görgény-Szent-Imre) nem. A. M. A radnóti táborban 1663. szeptember 17. XXVII. 812.
- Sáfári** Péternek u. f. a. Mezőbándon egy kúriára. B. G. Kolozsvár 1609. május 2. VI. 253.
- Sala** György (Panyit) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 570.
- Salad** Bálint (Kibéd) gy. B. G. Gyulafejérvár 1608. június 10. V. 72.
- Salamon** Albert (Ménaság) nem. II. R. Gy. a stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Balázs (Csik-Várdotfalva) lóf. I. R. Gy. Gyulafejérvár, 1631. január 6. XIX. 176.
- Gergely (Szent-Iván) lóf. B. Zs. Gyulafejérvár, 1583. szeptember 23. I. 103.
- Salatia** Máté, Bálint és János (Köpecz) lóf. Bn. G. Gyulafejérvár, 1625. május 8. XIII. 12.
- Salathy** Balásznak u. f. a. Agyagfalván levő házára. B. Zs. Gyulafejérvár, 1589. május 27. II. 533.
- Salinis** Istvánt, ferenczrendi szerzetest a székely székek katolikus hivei vikariúsának megerősíti. I. R. Gy. Gyulafejérvár, 1647. április 20. XXII. 11
- Sándor** Gergelynek (Agyagfalva) Nagy-Galambfalván egy házat ad. A. M. Gyulafejérvár, 1664. június 10. XXVII. 95.; — Mihály, lóf. B. G.

- Gyulafejevárvár, 1609. július 15. VI. 262.
- György (Ámádefalva) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Márton (Kénos) lóf. II. R. Gy. Gyulafejevárvár, 1650. április 3. XXV. 78.
- Mihály, lóf. B. Zs. Gyulafejevárvár. 1591. július 19. Km. c. 1591. 297.
- Mihálynak Csik Szent-Imrén jobbágyokat ad B. G. Brassó. 1610. január 17. VI. 445.
- Mihály (Farezád) lóf. B. G. Kolozsvár, 1609. október 16. VI. 374.
- Péter (Karczfalva) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban. 1655. július 7. XXVI. 665.
- Sánta István** (Csik-Szent-Imre) B. Zs. Gyulafejevárvár, 1591. márczius 6. Km. c. 1591: 191.
- János és Mihály (Csicsó) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- János (Nagy-Ernye) lóf. B. Zs. Gyulafejevárvár, 1591. február 12. Km. c. 1591: 148.
- János (Osdola) lóf. Bn. G. Kassa, 1620. február 29. X. 149.
- Mihály (Csik-Csekefalva) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Tamás (Csik-Kozmás) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- v. Székely ld. Székely.
- Sárosi Jánosnak** (Póka) Szent-Lászlón (Marossz.) kuriát I. R. Gy. Segesvár, 1641. január 26. XIX. 220.
- Sas Gergely** (Rugonfalva) lóf. R. Zs. Marosvásárhely 1607. márczius 22. IV. 20.
- Sebe Bálint** (Vargyas) lóf. B. G. Gyulafejevárvár 1609. július 15. VI. 263.
- Gergely (Sóvárad) lóf. Bn. G. Gyulafejevárvár 1620. július 10. XII. 9.
- Sebestyén** András, János és Miklós (Köpecz) lóf. Bn. G. Kassa, 1624. május 14. XI. 53.
- András (Köpecz) lóf. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 6. XXVI. 587.; — Pál, nem. B. G. Gyulafejevárvár, 1608. június 29. V. 55.; — Tamás, lóf. II. R. Gy. Kolozsvár, 1649. december 3. XXIV. 220.
- András és Péter (Mező Bánd) nem. Bn. G. Kolozsvár, 1615. május 11. VIII. 33.; — András lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban 1655. június 28. XXVI. 570. — István, nem B. G. Kolozsvár, 1609. február 9. VI. 60. — Ferencz, lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 570.
- Jakab (Kökös) Br. K. Kolozsvár, 1630. április 25. XV. 75.
- Mihály, lóf. R. Gy. Gyulafejevárvár, 1650. márczius 27. XXV. 210.
- Miklós (Gidófalva) lóf. Bn. G. Fogaras, 1616. márczius 16. VIII. 151.
- Selye Balázs** (Szent-Miklós) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 580.
- Seprődi András** (Kibéd) gy. B. G. Gyulafejevárvár 1608. június 10. V. 72.
- Sepsi** Baczonnak évenként két országos vásárt és heti vásárt engedélyez B. Zs. Gyulafejevárvár 1591. márczius 20. Km. c. L. R. 1591. 190.
- Imre (Szent-László) gy. B. G. Gyulafejevárvár 1608. június 10. V. 72.
- Kézdi és Orbai székeli papoknak és tanítóknak adott privilegium Bn. G. M. gyes, 1614. augusztus 10. VII. 311.
- Szent-György biráinak és esküdteinek Báthory István vajdától Királyfáln, 1515. december 15. kapott szabadság levelét újból átírja és megerősíti Bn. G. Beszterce, 1620. augusztus 29. X. 204.; privilegiumát melyet II. Lajos Budán 1564. „in festo pentecostes“ adott és II. János 1564. július 5. Gyulafejevárvár, Bn. G. 1622. decz. 18. Udvarhelyt megerősítettek újból megerősíti I. R. Gy. Gyulafejevárvár, 1641. május 8. XX. 65.
- Sidó István és Mihály** (Angyalos) nem. Gyulafejevárvár 1679. jun. 21. XXVIII. 139.
- Siket Gábor** (Csik-Delne) nem. II. R. Gy. Gyulafejevárvár, 1650. márczius 25. XXV. 27.
- Sikó Demeter és István** (Futásfalva) lóf. Bn. G. Gyulafejevárvár, 1626. január 10. XV. 112.
- János és Pál (Panyit) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 570.

- Péter (Bölon) lóf. II. R. Gy. Gyulafejevárvár, 1650. márczius 20. XXV. 22.
- Silló** Balázs (Cicsó) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Simándi** István, János, Pál (Csegez) lóf. II. R. Gy. O-Torda, 1649. május 9. XXIII. 62.
- Pálnak Mészkön egy „romlott“ kuriát ad II. R. Gy. Balázsfalva, 1655. április 7. XXVI. 524.
- Pál (Keresed) nem. B. G. Gyulafejevárvár, 1609. október 26. VI. 395.
- Péter és testvérei Gergely, György és Tamás (Keresed) nem. A. M. Gy.-fejevárvár, 1664. május 24. XXVII. 915.
- Simó** István (Bögöz) lóf. I. R. Gy. Meggyes. 1637. márczius 31. XIX. 7.
- István (Ujfalu) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 580.
- János (Csik-Szent-György) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Simon** András (Vadasd) gy. B. G. Gyulafejevárvár, 1608. június 10. V. 72 ; — István, János és Péter lóf. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 602.
- György (Felvincz) nem. Bn. G. Gyalu, 1650. december 21. XXV. 297.
- István (Berzova) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Miklós (Vacsarcsi) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 6. XXVI. 605.
- Péternek u f. a Kőkösön levő házára B. Zs. Gyulafejevárvár, 1589. április 10. II. 410.
- Tamás (Delne) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Simonfi** Antal (Bágyon) nem. B. G. Gyulafejevárvár, 1609. márczius 10. VI. 82.
- Péter (Kibéd) Gy. B. G. Gyulafejevárvár, 1608. június 10. V. 72.
- Kis Mihály (Geges) gy. D. G. Gyulafejevárvár, 1608. június 10. V. 72.
- Sipos** Balázs (Vadasd) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 602.
- István (Maros-Keresztur) nem. A. M. Görgény-Szent-Imre. 1662. márczius 22. XXVIII. 287.
- Péter (Rigmány) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 602.
- Simon (Léczfalva) nem. Bn. G. Fogaras, 1625. márczius 3. XIII. 19.
- Perfli István (Somosd) nem. A. M. Gyulafejevárvár, 1678. december 20. XXVIII. 92.
- Sófalva**, Parajd és Korond községek lakóinak közös erdő használásáról szóló adomány levelét II. Jánosnak, Torda, 1564. június 2. átírja és megerősíti Bn. G. Meggyes 1614. augusztus 9. VII. 300.
- Sója** Mihály (Szent-Miklós) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 580.
- Solyom** István (Szabéd) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 570.
- Pál (Kézdi-Polyán) gy. B. Zs. Gyulafejevárvár. 1581. június 10. I. 227.
- Somfalvy** Balázs lóf. R. Zs. Görgény. 1607. július 22. IV. 101 ; — Péter lóf. B. Zs. Görgény, 1607. június 13. IV. 102.
- Somogyi** Gergelynek (Dálnok) Dálnokon több jobbágytelket ad B. Zs. Gyulafejevárvár. 1580. május 17. I. 36.
- István (Bergenyel) lóf. R. Zs. Gyulafejevárvár, 1607. szeptember 20. IV. 161.
- Pál (Alsó-Szent-Mihályfalva) lóf. R. Zs. Gyulafejevárvár, 1607. szeptember 7. IV. 148.
- Soos** Ferencz (Bánd) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 570.
- Sós** Boldizsár (Ákosfalva) nem. Br. K. Gyulafejevárvár, 1630. augusztus 5. XVI. 141.
- György és János (Vargyas) nem. II. R. Gy. Gyulafejevárvár, 1650. márczius 21. XXV. 16.
- Söver** Márton és fiai Máté és János (Gy.-Alfalu) lóf. Bn. G. Gyulafejevárvár, 1627. augusztus 20. XII. 70.
- Suba** János (Geges) gy. B. G. Gyulafejevárvár 1608. június 10. V. 72.
- Suky** Annának (Kövesden) kuriát és birtokot ad B. Zs. Gyulafejevárvár, 1585. márczius 9. I. 290.

- Sükösd** István (Csik-Szent-György) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban. 1655. július 7. XXVI. 605.
- Syger** Jánosnak (Szent-László) igéri Bethlen Miklósné, Nagy Anna magtalan halála esetén, annak a baczkamadarasi részjóságát B. Zs. Gyulafejérvár, 1583. május 24. I. 37.; Küsmödön egy részjóságot ad B. Zs. Gyulafejérvár, 1583. június 17. I. 67.; u. f. a. Szent-Lászlón kuriával, Harasztkeréken, Bálintfalván, Kakasdon, Szent-Simonon, Szent-Rontáson, Benén, Mogyoróson, Küsmödön és Csergeden levő részjóságaira, B. Zs. Gyulafejérvár, 1589. május 25. II. 531.; u. f. a. Szent-Lászlón, kuriával, Harasztkeréken, Bálintfalván, Kakasdon, Szent-Simonon, Szent-Rontáson, Berén, Mogyoróson, Küsmödön, és Csergeden levő birtokaira B. Zs. Gyulafejérvár, 1590. november 15. Km. c. 1591: 55.
- Szabó** András (Bankfalva) nem II. R. Gy. A stroesti táborban. 1655. július 7. XXVI. 605.
- András és György (Siménfalva) lóf. R. Zs. Gyulafejérvár, 1607. május 28. IV. 47.
- András (Vaja) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 24. XXVI. 602.
- Balázs (Feldoboly) lóf. B. G. Beszterce, 1610. márczius 31. VI. 486.
- Benedek (Maros-Szent-Imre) gy. B. G. Gyulafejérvár, 1608. június 10. V. 72.
- Ferencz (Köröspatak) lóf. II. R. Gy. Gyulafejérvár, 1650. június 17. XXV. 230.
- György (Ámádefalva) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- György és Sándor (Baróth) lóf. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 6. XXVI. 587.
- György (Vásárhely) nem. B. Zs. Gyulafejérvár, 1589. április 16. II. 428.
- Imre (Galambod) gy. B. G. Gyulafejérvár, 1608. június 10. V—72.; —Péter, lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 570.
- István és Pál (Harasztkerék) lóf. Br. K. Kolozsvár, 1630. április 22. XVI. 141.
- János (Alsó-Torja) lóf. II. R. Gy. Segesvár, 1650. január 26. XXI. 314.
- János (Gyergyó-Szent-Miklós) lóf. II. R. Gy. Gyulafejérvár, 1653. márczius 12. XXVI. 206.
- János (Hatolyka) gy. B. Zs. Gyulafejérvár, 1591. június 20. Km. c. 1591: 281.
- János (Zsögöd) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Lőrincz (Csik-Szent-György) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban. 1653. július 7. XXVI. 605.
- Lukács (Mogyorós) gy. B. G. Gyulafejérvár. 1608. június 10. V. 72.
- Márton (Márkosfalva) nem. Bn. G. Kassa, 1620. február 21. X. 144.; —Mihály, lóf. R. Zs. Fogaras, 1607. április 15. IV. 21.
- Márton (Sepsi) nem. A. M. Az ekésfalvi táborban. 1663. május 26. XXVII. 677.
- Máté (Csik-Szent-Tamás) nem II. R. Gy. A stroesti táborban. 1655. július 7. XXVI. 605.
- Máté (Kászon-Felsőfalva) lóf. R. Zs. Kolozsvár, 1607. június 13. IV. 53.
- Máté (Kovácszna) nem. B. Zs. Torda. 1591. április 26. Km. c. 1591. 224.
- Mihály (Csik-Szent-Mihály) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Pál (Kis-Galambfalva) lóf. R. Zs. Fogaras, 1607. április 11. IV. 21.
- Simon (Csókfalva) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1656. június 28. XXVI. 602.
- Tamás (Déva) lóf. II. R. Gy. Déva, 1649. június 17. XXIV. 155.
- v. Högedüs Boldizsár és János (Hadd) nem. B. G. Gyulafejérvár. 1608. augusztus 2. V. 128.
- v. Kis ld. Kis.
- v. Szalay István (Alsó-Szent-Mihályfalva) lóf. R. Zs. Gyulafejérvár, 1607. szeptember 14. IV. 148.
- Szabó v. Székely György (Szemerja) nem. B. A. Gyulafejérvár 1659. július 2. XXVII. 223.
- Szabodi** Mihály (Bere) gy. B. G. Gyulafejérvár 1608. június 10. V. 72.

- Szakács János** (Szent-Erzsébet) nem. Bn. G. Kolozsvár, 1618. december 3. X. 113.
— v. Csere ld. Csere.
- Szakálos Bertalan** (Atyha) lóf. B. Zs. Gyulafejevár, 1585. május 5. I. 316.
- Szalai János és András** (Felfalu) nem. B. G. Vécs, 1610. február 5. VI. 578.
— v. Szabó, ld. Szabó.
- Szaniszló Pál** (Nagy-Galambfalva) lóf. R. Zs. Fogaras 1607. április 11. IV. 21.
- Szappanos János** (Szent-Mihályfalva) lóf. II R. Gy. Radnóth, 1619. november 22. XXIV. 250.
- Szántó István és Mihály** (Márkosfalva) lóf. II R. Gy. Gyulafejevár. 1650. június 14. XXV. 225.
- Szász András** (Baróth) lóf. II R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 6. XXVI. 587
— András, Ferencz, János, Mihály, Péter, Tamás (Malomfalva) lóf. R. Zs. Kolozsvár, 1607. június 12. IV. 59.
— Antal (Maros-Szent-Imre) gy. B. G. Gyulafejevár, 1608. június 10. V. 72.
— Antal (Szent-Imre) lóf. I. R. Gy. Bankfalva 1631. január 28. XVI. 240.
— Ferencz (Bankfalva) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
— Ferencz (Mező-Bánd) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 570
— Gergely (Nagy-Bölon) lóf. Bn. G. Gyulafejevár, 1624. október 12. XI. 57
— Gergely (Szent-István) gy. B. G. Gyulafejevár, 1608. június 10. V. 72.
— György, János és Péter (Somosd) lóf. II R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 602.
— István (Albis) nem. II. R. Gy. Szamos-Ujvár, 1654. április 25. XXVI. 311.
— István (Lőrinczfalva) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban 1655. június 28. XXVI. 605.
— István (Makkfalva) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1653. június 28. XXVI. 602.; — Márton gy. B. G. Gyulafejevár, 1608. június 10. I. 72.
— István és Péter (Zsögöd) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. jul. 7. XXVI. 605.
— János (Felső-Csernáton) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 578.
— Lőrincz és Márton (Korond) lóf. II. R. Gy. A stroesti táborban 1655. július 6. XXVI. 620.
— Márton (Henczfalva) nem. A. M. Gyulafejevár, 1678. október 12. XXVIII. 78.
— Márton, Pál és Péter (Siklód) gy. I. R. Gy. Gyulafejevár, 1647. márczius 25. XXII. 5.
— Máté (Szent-Miklós) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 589; — Pál, lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 580.
— Mihály (Csávás) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 570.
— Mihály (Udvarfalva) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 570.
— Miklós (Ilyefalva) lóf. II. R. Gy. Gyula, 1652. január 24. XXV. 556.
— Tamás (Szabéd) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 570.
— v. Nagy ld. Nagy.
- Szász-Zsombor** és Hom.-Jánosfalva határainak 1651. május 22. többek által véghez vitt jelölését megerősíti II. R. Gy. Gyulafejevár, 1653. jan. 18. XXVI. 72.
- Szegedi István, János, Márton és Mihály** (Kis-Görgény) lóf. A. M. Gyulafejevár, 1678. okt. 28. XXVIII. 75.
- Szegő Márton** (Galambod) lóf. II R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 570.
- Székely Antal** (Kibéd) lóf. B. Zs. Gyulafejevár, 1588. december 29. II. 177; — Ferencz, gy. B. G. Gyulafejevár, 1608. június 10. V. 72.
— Balázs (Kölpeny) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 570.
— Bálintnak (Lisznyó) Kilyénben egy részjóságot ad B. Zs. Gyulafejevár, 1583. június 14. I. 68.
— Gáspár és Miklós (Havad) gy. B. G. Gyulafejevár, 1608. június 10. V. 72.
— Gáspár (Panyit) lóf. II R. Gy. A

- ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 570.
- Györgynek Karatni Ádámmal együtt Gelenczén egy jobbágytelket ad B. Zs. Gyulafejérvár, 1583. június 7. I. 58
- Györgynek u. f. a. Dályában levő házára és Égében levő részjóságára B. Zs. Gyulafejérvár, 1583. július 1. II. 594.
- György (Ákosfalva) lóf. B. G. Maros-Vásárhely, 1609. deczember 13. VI. 412.
- István (Remete) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 580.; — Miklós, lóf. R. Zs. Görgény, 1607. július. 13. IV. 154.
- János (Bodos) lóf. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 6. XXVI. 587.
- Lászlónak a f. a. Angyaloson, Martonfalván, kuriával, Martonon és Kovásznán lévő részjóságaira. B. Zs. Gyulafejérvár, 1584. július 8. I. 232.
- Márton (Kövend) nem. B. G. Kolozsvár, 1609. február 16. VI. 72.
- Mihály (Alsó-Szent Mihályfalva) lóf. R. Zs. Gyulafejérvár, 1607. szeptember 7. IV. 148.
- Mihály (Páva) nem. Bg. Kolozsvár, 1609. április 30. VI. 168.
- Mózesnek (Siménfalva) Szemerefalván, 10 és Siménfalván 6 jobbágytelket ad B. Zs. Gyulafejérvár, 1583. június 10. I. 62; Siménfalván cserébe ad egy az udvarhelyi várhoz tartozó részjóságot a Csik-Csatószezen levő részjóságaért B. Zs. Gyulafejérvár, 1583. november 17. I. 128; A lövétei vashámort adja. B. Zs. Gyulafejérvár, 1591. február 5. Km. C. 1591: 144; — ifj. Mózesnek Székely-Kereszturon egy malmot a Küküllőn, Ujszék helyen, Csekefalván és Bethfalván részjóságot ad. Br. K. Gyulafejérvár, 1830. február 14. XV. 32.
- Mózes (Kis-Görgény) lóf. A. M. Gyulafejérvár, 1678. október 28. XXVIII. 75.
- Péter (Makkfalva) Gy. B. G. Gyulafejérvár, 1608. június 10. V. 72.
- Péter (Szabéd) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 570
- Tamás (Márkosfalva) lóf. II. R. Gy. Gyulafejérvár, 1650. június 14. XXV. 227.
- v. Becző ld. Becző.
- v. Boér. ld. Boér.
- v. János Miklós (Almás) nem. B. Zs. Gyulafejérvár, 1590. november 8. Km. c. 1591: 44
- v. Kun ld. Kun.
- v. Nagy ld. Nagy.
- v. Sánta Bálintnak a f. a. Lisznyón levő birtokára B. Zs. Gyulafejérvár, 1583. július 20. I. 82.
- v. Szabó ld. Szabó.
- v. Zaránd Mihály (Bikfalva) nem. B. G. Kolozsvár, 1609. május 1. VI. 183
- Székely Keresztur** lakosainak az Izabellától kapott kiváltságait megerősíti B. Zs. Torda. 1589. május 27. II. 430
- Székely székekben lakó székely uraknak** adott privilegium I. R. Gy. Gyulafejérvár, 1636. április 29. XVIII. 134; — világi és egyházi tisztjeivel I. R. Gy. tudatja, hogy Salinis Istvánt vikáriusnak kinevezte és megparancsolja, ügyeljenek fel, hogy neki engedelmeskedjenek. Gyulafejérvár, 1647. április 20. XXII. 12.
- Székely-Udvarhely** lakóit mindenemű kiváltságaikban megtartatni rendeli B. Zs. Gyulafejérvár, 1584. január 2. I. 274.; a timárok és vargák czéhszabályait megerősíti B. Zs. Gyulafejérvár, 1584. márczius 5. I. 191.; ugyanazt megerősíti R. Zs. Kolozsvár, 1609. június 15. IV. 63; a privilegiumot megerősíti Bn. G. Hely nélkül, (1623 XII. 2); újból megerősíti I. R. Gy. Gyulafejérvár, 1634. augusztus 1. XV. 117.; eszmadiáknak adott privilegium I. R. Gy. Gyulafejérvár, 1635. június 8. XVIII. 44.; orthodoxoknak az egyházi szolgák illetményeinek beszolgáltatásáról hozott törvényeit megerősíti J. R. Gy. Gyulafejérvár, 1637. augusztus 24. XIX. 6.; a fazakasok czéhszabályait megerősíti I. R. Gy. Gyulafejérvár, 1643. október 28. XXI. 22.
- Székely-Vásárhely** ld. Maros-Vásárhely.

- Szél** v. Katona István (Sz.-Udvarhely) lóf. R. Zs. Maros Vásárhely 1607. márczius 24. IV. 20.
- Széles** Mihály (Csik-Szent-Tamás) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXXVI. 605.
- Szélyes** András, Balázs, György, István János, Tamás (Béta) lóf. I. R. Gy. Gyulafejérvár. 1633. augusztus 6. XIX. 165.
- Szemere** Mihálynak (Szentkirály) Csik-Szent-Simonon egy halas tavat B. Zs. Gyulafejérvár 1583. június 13. I. 54.
- Szemere v. Kétházy Mihálynak Márcfalván egy egész jószágot ad B. Zs. Gyulafejérvár, 1590. október 24. Km. c. 1591: 41.
- Szenczi** Máté (Magyar Régen) nem. A. M. Radnóth, 1680. június 22. XXVIII. 175.
- Szente** János (Bolgárfalva) lóf. II R Gy. A stroesti táborban, 1655. július 6. XXVI. 620.
- Szentes** György és Tamás (Ámádfalva) nem II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- János (Kis-Baczon) nem B. A. Besztercze, 1659. márczius 8. XXVII. 141.
- Szentesi** István (Alsó-Szent-Mihályfalva) lóf. R. Zs. Gyulafejérvár 1607. szeptember 7. IV. 148.
- Szentiványi** Márton (Sepsi-Szent Iván) nem. II. R. Gy. Gyulafejérvár 1650. április 6. XXV. 150.
- Szentkirályi** Balázs (Sepsi-Szentkirály) nem. B. G. Brassó 1608. június 22. V. 95.
- Szentpáli** Istvánnak (Homoród-Szent-Pál) Homoród-Szent-Mártonban kuriával, Reesenyédn, Bágyban, Lokodon, Abásfalván, Homoród-Keményfalván, Karátesonyfalván és Olaszteleken részjóságokat ad I. R. Gy. Sáros, 1633. november 3. XV. 118; u. f. a. Homoród Szent-Pálon és Homoród-Almásón levő birtokaira, I. R. Gy. Szász Sebes, 1634. augusztus 23. X. V. 119.
- Jánosnak (Novaj) Maros-Szent-Györgyön részjóságot és kuriát ad Bn. G. Kassa. 1624. június 27. XI. 53., Kebelén, Szödön két-két és Mogyoróson egy jobbágytelket ad Bn. G. Gyulafejérvár, 1624. október 8. XI. 56. Száltelek falura királyi jogot kap. Bn. G. Gyulafejérvár 1628. április 6. XII. 84.
- Szenttamási** v. Hajdú István (Csik-Szt.-Tamás) nem II. R. Gy. Gyulafejérvár, 1655. február 23. XXVI. 582.
- Szennyes** v. Kisgyörgy A. Kisgyörgy.
- Szép** István (Bibarczfalva) lóf. II. R. Gy. Gyulafejérvár, 1654. január 28. XXVI. 287.
- István (Sóvárad) lóf. Bn. G. Nagyszében, 1614. február 16. VII. 131.
- Mihály (Kézd-Baksafalva) lóf. Bn. G. Gyulafejérvár, 1628. november 20. XIV. 84.
- Szilágyi** Istvánnak (Székely-Udvarhely) Székely-Udvarhelyen egy nemesi házat ad I. R. Gy. Fogaras, 1647. május 20. XXII. 25.
- v. Varga Id. Varga.
- Szilveszter** Albert (Iklód) lóf. Bn. G. Gyulafejérvár, 1514. július 29. VII. 286.
- Péter (Sepsi-Szent-György) nem. Besztercebánya, 1620. július 11. X. 188.
- Szindi** v. Albertffy János (Vécs) nem. B. Zs. Gyulafejérvár 1607. szeptember 21. IV. 161.
- Szolga** v. Nagy Id. Nagy.
- Szombatfalvi** Istvánnak (Szombatfalva) Nagy-Galambfalván kuriával, Kis-Galambfalván, Bettfalván, Décsfalván, Matisfalván részjóságokat ad, A. M. Szász-Megyes 1662. október. 26. XXVII. 568. és 575.
- Szopós** György (Csik-Szereda) lóf. A. M. Meggyes 1662. december 6. XXVI. 654.
- Szováthának** Báthory Kristóf által kiállított oklevelét átírja és megerősíti B. Zs. Gyulafejérvár, 1583. április 26. I. 23.
- Szőcs** Mihály (Dánfalva) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- György (Kászon-Felsőfalva) lóf. I. R. Gy. Gyulafejérvár, 1631. június 14. XVI. 239.
- Szőke** András (Csik Szent Simon) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban 1655.
- Máté és Mihály (Zágon) lóf. Bn. G. Besztercze, 1616. márczius 5. VIII. 145.

- Simon (Bikkfalva) lóf. II. R. Gy. Gyulafejérvár, 1653. január 21. XXVI. 123.
- Szücs** István (Felső-Csernáton) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 578.
- v. Orbán János (Székely-Udvarhely) nem. A. M. Segesvár, 1663. január 20. XXVII. 608.
- Take** János (Baróth) lóf. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 6. XXVI. 587.
- Tamás** Bálint (Csik-Szent-Domokos) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Bálint (Csomortány) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Gergely (Csik-Csekefalva) lóf. B. K. Gyulafejérvár, 1581. június 2. I. 62.
- Gergely és István (Csik-Jenőfalva) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Gergely (Kászon-Ujfalva) lóf. B. K. Gyulafejérvár 1581. június 2. I. 62.
- György (Csik-Szent-Király) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXII. 605.
- János (Csik-Rákos) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- János (Kézdi-Baksafalva) lóf. Br. K. Katalin, Kolozsvár, 1630. április 24. XVI. 141.
- János (Szent-Miklós) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 580.
- Péter (Abod) gy. Gyulafejérvár, 1608. június 10. V. 72.
- Péter (Felső-Csernáton) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 578.
- Tamásffy** János (Zetelaka) lóf. B. Zs. Gyulafejérvár, 1585. január 13. I. 271.
- Tamási** János (Ákosfalva) nem B. K. K. Kolozsvár, 1630. április 5. XVI. 141., — Mihály, nem. I. R. Gy. Kolozsvár, 1639. december 7. XIX. 149.
- Tana** János (Bölon) nem. II. Rákóczy György. Gyulafejérvár, 1650. március 21. XXV. 19.
- Tánczos** András (Csókfalva) gy. B. G. Gyulafejérvár, 1608. június 10. V. 72.
- Ferencz (Csik-Szent-György) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Ményhért (Vadasd) gy. B. G. Gyulafejérvár, 1608. június 10. V. 72.; — Péter, lóf. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 602.
- Tankó** Fábrián (Maros-Szent-Imre) gy. B. G. Gyulafejérvár, 1608. június 10. V. 72.
- István (Malomfalva) lóf. B. G. Brassó, 1610. január 15. VI. 484.
- János és Pál (Ilyefalva) nem. II. R. Gy. Gyulafejérvár, 1656. márcz. 1. XXVI. 620.; — Mihály nem. II. R. Gy. A. M. Gyulafejérvár, 1664. május 27. XXVII. 887.
- Mihály (Csik-Szépviz) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.; — Pál lóf. R. Zs. Kolozsvár, 1607. június 16. IV. 65.
- Tar** Tamás (Csegez) nem. B. G. Kolozsvár, 1609. február 12. VI. 97.
- Tarcsafalvi** Albertnek u. f. a. Szent-Mihályfalván, kuriával és Malomfalván levő részjóságaira, B. Zs. Gyulafejérvár, 1584. január 7.
- Tarnóczy** Sebestyén (Királyfalva) özvegyének és leányának a Kézdi-Szt.-Léleken levő kastélyt a hozzá tartozó részjóságokkal, Karatna, Kantata, Peselnek, Lemhény, Velenceze, Felső-Torja, Kis-Kászon, Kézdi-Vásárhely és Szent-Lélek községekben adja I. R. Gy. Gyulafejérvár, 1639. május 14. XIX. 131.
- Teke** András (Vaja) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 602.
- Tekerő** v. Régeni ld. Régeni.
- Telek** Györgynek Telekfalván levő házat az adófizetés alól felmenti R. Zs. Kolozsvár, 1607. június 18. IV. 205.
- Tholdi** Balázs (Eőssi) gy. B. Gy. Zs. Gyulafejérvár, 1590. szeptember 21. Km. c. L. R. 1591: 6.

1 Oldalt apró betűkkel, későbbi írás piros tintával; Narunffalva.

- Thusa** György (Mártonfalva) nem. II. R. Gy. Gyulafejérvár, 1650. márczius 29. XXV. 129.
- Toldalagi** Mihálynak (Cseke) Szent-Benedeken kuriával, Ákosfalván és Folyfalván részjóságokat ad Bn. G. Daróc, 1623. január 10. XI. 31.; Udvarfalván, Galambodon és Léczfalván részjóságokat ad Bn. G. Fogaras, 1628. márczius 18. XIV. 38.; Zágomban egy részjóságot ad. Bn. K. Gyulafejérvár, 1630. február 25. XVI. 33.
- Tompa** Jánosnak Kis Borosnyón egy jobbágytelket ad Bn. G. Gyulafejérvár, 1628. július 7. XIV. 63.
- Tompos** Benedek (Tusnád) nem. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Péter (Felső-Csernáton) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. jun. 28. XXVI. 578.
- Torja** (Alsó és Felső) lakosainak a B. K. által Gyulafejérvár, 1580. január 20. meg erősített törvényeit újból megerősíti B. Zs. Gyulafejérvár, 1591. január 24. Km. c. 1591: 128.; Kiváltságait megerősíti I. R. Gy. Gyulafejérvár, 1635. augusztus 20. XVIII. 57.
- Torjai** Péter (Felső-Csernáton) arm. II. R. Gy. Gyulafejérvár, 1655. április 30. XXVI. 545.
- Torjavására** ld. Kézdi-Vásárhely.
- Tóth** Benedek (Udvarhely) nem. B. G. Gyulafejérvár, 1609. június 16. VI. 405.
- Ferencz (Mogyorós) gy. B. G. Gyulafejérvár, 1608. június 10. IV. 72.
- György (Bánd) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 570.
- György (Kecset) lóf. H. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 620.
- György és Jakab (Lemhény) lóf. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 6. XXVI. 605.
- István (Alsó-Szent-Mihályfalva) lóf. R. Zs. Gyulafejérvár, 1607. szept. 7. IV. 148.
- János (Sinfalva) lóf. II. R. Gy. Gyulafejérvár, 1650. április 10. XXV. 197.
- János (Ujfalva) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 580.
- Mihálynak Maros-Szent-Györgyön, Szent-Benedeken, Mogyoróson, Agárdon, Udvarfalván, Kölpényben jobbágyokat ad B. G. Besztercze, 1609. október 6. VI. 373.
- Mihály (Tekerőpatak) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. jun. 28. XXVI. 580.
- Miklós (Nyárad-Szereda) gy. B. G. Gyulafejérvár, 1608. június 10. V. 72.
- Pálnak Kovásznán egy részjóságot ad B. Zs. Gyulafejérvár, 1584. május 29. I. 222.
- Tóth**¹ Péter és testvérei Bálint, István, János (Zalán) nem. A. M. Segesvár, 1663. január 18. XXVII. 663.
- Töke** András (Csomafalva) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXIV. 580.
- Tököly** Istvánnak Görgény várát a hozzátartozókkal 10.000 birodalmi tallérért ins. B. Á. 1660 (?) XXVII. 318.
- Török** Bálint (Farkaslaka) lóf. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 620.
- Ferencz és János (Csik-Szent-Mihály) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- György (Kis-Kászon) nem. I. R. Gy. Gyulafejérvár, 1641. május 19. XX. 30.
- János és Mihály (Harasztos) lóf. II. R. Gy. Gyalu, 1650. december 21. XXV. 315.
- Péter (Adorján) nem. A. M. Segesvár, 1663. február 18. XXVII. 650.
- Péter (Kebele) lóf. B. G. Maros-Vásárhely, 1609. december 15. VI. 410.
- Trink** István (Vargyas) gy. B. Zs. Gyulafejérvár, 1591. július 17. Km. c. 1591: 331.
- Trombitás** János (Vaja) házat az adó-fizetés alól felmenti B. Zs. Gyulafejérvár, 1591. április 18. Km. c. 1591: 220.
- Trufán** István (Havadtő) gy. B. G. Gyulafejérvár, 1608. június 10. V. 72.

¹ A szövegben Tóth van, míg a czimben Zaláni és én Tothot vettem fel.

- Turson** Balázs (Kézdi-Polyán) lóf. Bn. Kolozsvár, 1615. október 7. VIII. 108.
- Tuson** Lőrincz (Kurtapatak) nem. I. R. Gy. Gyulafejérvár, 1643. május I. XX. 167.
- Udvarhelyi** Literati István (Szent-Mihályfalva) nem. I. R. Gy. Gyulafejérvár, 1653. február 8. XXVI. 188.
- Udvarhelyszék** mindhárom rendű székeleit javaik háborítatlan bírásában megtartatni rendeli B. Zs. Gyulafejérvár, 1583. június 18. I. 70.; a gyalogosoknak adott kiváltságok B. Zs. Gyulafejérvár, 1591. július 15. Km. c. 1591. 328.
- Ugron** Ferencznek (Ábránfalva) Kisfaludon részjóságokat ad A. M. A. Kolozsvári táborban, 1662. május 5. XXVII. 443.; — Istvánnak és Mihálynak Kányádon, Jásfalván, Lővétén, Méréfalván részjóságokat ad II. R. Gy. Szamos-Ujvár, 1654. április 3. XXVI. 341.; — Pálnak Szent-Mihályon, Szent-Léleken, Tiboldon, Árvátfalván, Sándorfalván, Abránfalván, Szent-Lászlón, Egében, Bögözön, Dályában részjóságokat ad Bn. G. Gyulafejérvár, 1616. április 2. VIII. 167.; a n. Bakó Lázár Egében levő birtokát adja Bn. G. Gyulafejérvár, 1625. augusztus 20. XII. 50.; Székely-Kereszturon, a Küküllőn egy malmot, Timafalván kuriával részjóságot és Feleken egy egész jóságot ad Bn. K. Gyulafejérvár, 1630. február 26. XVI. 38.
- Urkon** Péter (Tasnád) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Vadasdi** Mihály és Péter (Erdő-Szent-György) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 602.
- Vaja** Andrásnak és Istvánnak (Páva) Páván egy telket ad Bn. G. Gyulafejérvár, 1616. április 12.
- Vajai** Andrásnak és Benedeknek (Baczka-Madaras) u. f. a. Baczka-Madarason levő kuriájokra B. Zs. Kolozsvár, 1590. december 2. Km. C. 1591: 84.
- Jánosnak (Bere-Keresztur) Bere-Kereszturon kuriával, Vaján, Buzaházán és Bön jobbágytelkeket ad B. Zs. Gyulafejérvár, 1591. május 2. Km. c. 1591: 222
- Mihály (Vaja) nem. A. M. Kolozsvár, 1664. április 10. XXVII. 850.
- Vajda** Ferencz és Mihály (Bikfalva) nem A. M. Gyulafejérvár, 1678. október 4. XXVIII. 51.
- János és fia János (Zágon) nem B. Á. Besztercze, 1659. márczius 25. XXVI. 142.
- Simon (Bergenyec) lóf. R. Zs. Gyulafejérvár, 1607. szeptember 20. IV. 161.
- v. Kis ld. Kis
- Vajna** Andrásnak (Zabola) Szász Patakon, Karatnán, Felső-Torján részjóságokat ad B. Á. Gyulafejérvár, 1659. augusztus 14. XXVII. 269.
- Gáspár, István, Péter, Tamás és Zsigmond (Kovácsna) nem. II. R. Gy. Segesvár, 1650. január 29. XXIV. 291.
- Istvánnak Páván egy telket ad B. G. Brassó, 1610. január 20. VI. 445.
- István (Szabád) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 570.
- Valon** Péternek (Héjasfalva) Borsos István elkobzott javait: Mező-Madarason, kuriával Názsaánfalva, kuriával, Kisfalud, Bergenyec, Bos községekben levő rész osztagaikat Maros-Vásárhelyen levő kastélyát adja I. R. Gy. Gyulafejérvár, 1638. augusztus 28. XIX. 69.
- Valonc** István és György (Kézdi-Szt.-Lélek) lóf. B. G. Gyulafejérvár 1609. márczius 25. VI. 124.
- Ványolós** János (Ménaság) nem II. R. Gy. A stroesti táborban. 1655. július 7. XXVI. 605.
- Várad** László (Csik-Szent-Mihály) nem II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Mihály (Száz-Ajta) lóf. II. R. Gy. Földvár, 1653. június 28. XXVI. 300.
- Varga** András, Balázs, Gergely, György Imre, János, Péter és Tamás (Lemhény) lóf. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 6. XXVI. 618.
- Antal (Csik-Szent-Mihály) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 6. XXVI. 605.
- Benedek (Zsögöl) nem. II. R. Gy.

- A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- György (Bánd) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 570
- István (Csík-Szent-Lélek) nem. Bn. G. Meggyes, 1615. okt. 29. VIII. 76.
- István (Havadtő) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 602.
- Márton, gy. B. G. Gyulafejérvár, 1609. június 10. V. 72.
- István (Sóvárád) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 602.
- János (Kölpeny) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban 1655. június 28. XXVI. 570.
- Mátyás (Kibéd) gy. B. G. Gyulafejérvár, 1608. jun. 10. V. 72.
- Péter (Csókfalva) gy. B. G. Gyulafejérvár, 1608. június 10. V. 72.
- Tamás (Szent-Mihály) lóf. Bn. G. Gyulafejérvár, 1688. június 18. X. 18.
- v. Szilágyi (Rákos) nem II. R. Gy. Gyulafejérvár, 1653. márczius 3. XXVI. 171.
- Vargyas**(Bardócz)szék kilencz faluja (Vargyas, Olasztelek, Száldobos, Bardocz, Füle, Hermány, Bibarczfalva, Kis-Baczon) alkirálybirót kap I. R. Gy. Gyulafejérvár, 1635 június 13. XVIII. 44.
- Vargyas v. Gergely (Süköfalva) Istvánnak u. f. a Süköfalván levő kuriájára B. Zs. Gyulafejérvár, 1591. június 25. Km. c. L. R. 1591: 253.
- Várhegyi** Tamás (Réty) lóf. B. Zs. Gyulafejérvár, 1589. ápr. 25. II. 451.
- Várhelyi** János (Léczfalva) lóf. B. G. Brassó 1610. január 20. VI. 479.
- Város** János (Sóvárád) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 602.
- Vas** Balázs (Berzova) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655 július 7. XXVI. 605.
- Boldizsár, István és Lukács (Medesér) lóf. B. Zs. Gyulafejérvár, 1581. július 2. I. 243.
- Ferencz (Rigmány) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 602.
- Istvánt (Gyéres) Aranyosszék királybirójává kinevezi II. R. Gy. Szamos-Ujvár, XXII. 81.
- Jakab (Somosd) lóf. I. R. Gy. Gyulafejérvár, 1631 június 11. XVI. 186.
- János (Sóvárád) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 602.
- Lászlónak és Mihálynak u. f. a szent-Lászlón és Vágáson levő házaikra B. Zs. Gyulafejérvár, 1589. május 30. II. 587.
- Mihály (Makkfalva) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 602.
- Lukács (Homorod-Jánosfalva) Gy. B. Zs. Gyulafejérvár. 1591. május 30 km. c. 1591: 256.
- Péter (Maros-Szent-Simon) Gy. B. G. Gyulafejérvár, 1008. június 10. V. 72.
- Vasmathi** János (Csík-Szent-Mihály) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605. Márton lóf. R. Zs. Maros-Vásárhely, 1607. márczius 25. IV. 8
- Vata** István (Csomortán) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605
- Vásárhely** (kézdi) vargák czéhének megerősítése. I. R. Gy. Gy. F. 1638. márczius 28. XIX. 29.
- Vásárhelyi (kézdi) eszmadiaknak engedett privilegium I. R. Gy. Gyulafejérvár, 1638 május 10. XIX. 45.
- Vásárhelyi (kézdi) eszmadiaák privilegiuma I. R. Gy. Segesvár, 1641. január 25. XIX. 219.
- Vásárhelyi** v. Borok Pál (Kézdi-Vásárhely) nem. I. R. Gy. Kolozsvár, 1638. december 10. XIX. 132.
- Veres** Balázs (Mogyorós) gy. B. G. Gyulafejérvár, 1605. június 10. V. 72:
- Benedek (Csekefalva) lóf. R. Zs. Gyulafejérvár, 1607. augusztus 11. IV. 121.
- Boldizsár (Árkos) nem. B. G. Gyulafejérvár, 1609. május 25. VI. 271.; — István, nem. I. R. Gy. Kassa, 1648. február 22. XXIII. 58.
- Dániel (Sepsi-Szent-Király) lóf. B. Zs. Gyulafejérvár, 1583. június 24. I. 73.; — Gergelynek és Györgynek u. f. a Sepsi-Szent-Királyon levő kuriájukra és birtokukra B. Zs. Gyulafejérvár, 1591. július 8 Km. c. D. 1591. 328.
- György (Márkosfalva) lóf. B. Zs. Fogaras, 1607, április 14. IV. 25.;

- Gergely, György és Jakab részük R. Zs. től Fogaras 1607. április 4 kapott lóf. megerősíti I. R. Gy. Megyegyes, 1631 november 8. XV. 90.
- Istvánt a fiscus procuratorát és Pétert (Kézdí-Polván) a hadban való megjelenés alól felmenti I. R. Gy. Gyulafejérvár, 1648. márczius 28. XXII. 65.
- István (Maksa) gy. B. Zs. Gyulafejérvár, 1591. július 8. Km. c. 1591. 328.
- Jánosnak (Farnos) Kis-Galambfalván egy részjóságot ad B. Zs. Gyulafejérvár. 1583. május 13. I. 27.
- Lőrincz (Ménaság) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Mihály (Erdő-Szent-György) gy. B. G. Gyulafejérvár, 1608. június 10. V. 72.
- Miklós (Csik-Szent-György) lóf. II. R. Gy. Gyulafejérvár, 1653. február 28. XXVI. 179.
- Veró János** (Ámádefalva) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Vég János** és Miklós (Felső-Csernáton) lóf. II. R. Gy. Gyulafejérvár, 1654. február 15. XXVI. 310.
- Végh Pál, András és Márton** (Csernáton) nem. B. G. Gyulafejérvár, 1608. június 29. V. 64.
- Vida András** (Páké) lóf. Bn. G. Gyulafejérvár, 1626. márczius 29. XV. 113.
- Vikarius János** (Sepsi-Körispatak) nem. I. R. Gy. Gyulafejérvár, 1642. július 10. XX. 154.
- Virágh István** és János (Csik-Szent-Simon) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Vitéz Bálint** (Kászton-Ujfalu) lóf. R. Zs. Kolozsvár, 1607. június 12. IV. 52.
- Vizi Bálint** (Csik-Jenőfalva) nem. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 7. XXVI. 605.
- Zab Dávidnak** Vásárhelyen három jobbágyot ad Bn. G. Kolozsvár, 1614 május 13. VII. 184.
- Zágon lakóit** a hadviselésben való részvétel alól fölmenti R. Zs. Fogaras, 1607. április 7. IV. 18.
- Zágoni Péter** (Zágon) nem. B. A. Déés 1659. január 28. XXVII. 50.
- Zajzon István** (Réty) lóf. Br. K. A keltezés hiányzik (1630). XVI. 137.
- Zakariás Ferencz, Máté** (Telek) lóf. R. Zs. Kolozsvár, 1607. jun. 17. IV. 60.
- Zeke György** (Nagy-Galambfalva) lóf. R. Zs. Gyulafejérvár, 1607. márczius 13. IV. 20.
- Zeleméry Péternek** (Náznánfalva) u. f. a. Velker kuriával, Sály, Sospatak, Ikland, Bodon, Gerebenes, Pethe, Urai, Csanád, Kis-Szőllös, Názánfalva kuriával, Szentkirály, Kisfalud, Szabéd, Harezó, Kövesd, Meggyesfalva, Kölpén, Csitt-Szent-Iván, Mikháza, Csikfalva községekben és Bancaza pusztán levő birtokaira B. Zs. Gyulafejérvár, 1583. április 28. I. 23.
- Zoltán Miklós** (Zoltán) lóf. R. Zs. Maros-Vásárhely 1607. márczius 27. IV. 31.; — Tamás, lóf. R. Zs. Maros-Vásárhely, 1607. márczius 19. IV. 1.
- Péter (Luborfalva v. Szent-Iván) lóf. B. G. Brassó. 1610. jan. 16. VI. 435.
- Zolya György** (Miklósfalva) lóf. I. R. Gy. Segesvár, 1641. január 22. XX. 20.
- Zongor Gáspár** (Kölpény) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 570.
- Zsámbokréty Miklósnak** Székely-Udvarhelyen kuriával és malommal, Jánosfalván, Telekfalván, Dersben, Árvátfalván, Patakfalván, F.-Boldogasszonyfalván, Oroszhegyen, Mátéfalván, Vágáson, Dobófalván és Bikafalván (Udvarhelysz.) részjóságokat ad Bn. G. Besztercebánya 1620. július 14. X. 189.
- Zsigmond Bálint** (Kilyén) lóf. II. R. Gy. Gyulafejérvár, 1650. június 16. XXV. 231.
- György (Felsőfalu) gy. B. Zs. Gyulafejérvár, 1591. április 10. Km. c. 1591: 225.
- György (Oroszhegy) lóf. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. jul. 6. XXVI. 620.
- János (Székely-Szállás) nem. Bn. G. Várad. 1624. június 10. XIII. 11.
- Mihály és Miklós (Makkfalva) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 23. XXVI. 602.
- Tamás (Alsó-Csernáton) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 578.

Közlő: *Dr. Vass Miklós.*

